

“ความเป็นแม่” ในวรรณกรรม เวียดนามยุคหลังนโยบาย โด้ยเม้ย (Đổi Mới)¹

มนธิรา ราโท²

บทความวิจัยชิ้นนี้ศึกษาแนวคิดเรื่อง “ความเป็นแม่” ในสังคมเวียดนามที่นำเสนอผ่านงานวรรณกรรมที่เขียนขึ้นในยุคหลังนโยบายโด้ยเม้ย (หลังจากที่ประเทศเวียดนามได้ประกาศนโยบายเปิดประเทศและปฏิรูปเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1986) จากการนำเสนอภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่สะท้อนในวรรณกรรมเวียดนาม ผู้วิจัยพบว่าแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบในการนำเสนอภาพลักษณ์ของสตรีในงานวรรณกรรม และงานเขียนของเวียดนามในยุคหลังนโยบายโด้ยเม้ยมีส่วนร่วมในการเรียกร้องความเท่าเทียมกันระหว่างเพศมากขึ้น แต่แนวคิดเกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” และความคาดหวังของสังคมต่อผู้หญิงในฐานะของการเป็น “แม่” ก็ยังคงปรากฏอย่างต่อเนื่องในงานวรรณกรรมในขณะเดียวกันงานวรรณกรรมกลับเป็นส่วนหนึ่งของการตอกย้ำความคิดเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงและ “ความเป็นแม่”

¹ บทความชิ้นนี้ได้รับเงินทุนสนับสนุนโครงการผลิตบทความวิจัยจากฝ่ายวิจัย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วรรณกรรมเวียดนามในยุคหลังนโยบายโดยเมย์ได้สะท้อนให้เห็นว่าชนบ
ความคิดเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของ “ความเป็นแม่” ของผู้หญิงนั้นยัง
คงฝังรากลึกอยู่ในสังคมเวียดนาม

ความคิดเกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” ในปริบทสังคมเวียดนาม

ในสังคมเวียดนาม แนวคิดเกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” ได้รับอิทธิพลมา
จากหลักคำสอนของขงจื๊อโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของ
สตรี ที่เรียกว่า “ตามต่อง” (tam tòng) หรือ “การเชื่อฟังทั้งสาม” ซึ่งกำหนดไว้
ว่า เมื่อเป็นเด็ก ผู้หญิงต้องเชื่อฟังพ่อ เมื่อแต่งงานให้เชื่อฟังสามี และเมื่อสามี
ตายให้เชื่อฟังลูกชาย และ “ตื่อตัก” (tử đức) หรือ “ข้อปฏิบัติทั้งสี่” ที่สอน
เกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติของผู้หญิง 4 ประการ ได้แก่ 1) การฝึกฝนตนเองให้มี
ความสามารถในการเย็บปักถักร้อยและการทำอาหาร 2) แต่งกายให้งดงาม
อยู่เสมอ 3) พุดจาให้ไพเราะอ่อนหวาน และ 4) การประพฤติตนให้เหมาะสม
ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องที่น่าแปลกใจที่ภาพของสตรีในงานวรรณกรรมมักถูกนำ
เสนอในรูปแบบของผู้หญิงตามอุดมคติ ส่วนใหญ่แล้วนักเขียนจะนึกผู้หญิงใน
ฐานะของภรรยาผู้ซื่อสัตย์และแม่ผู้อ่อนโยน

ในสังคมเวียดนาม “ความเป็นแม่” เป็นสัญลักษณ์ที่ผูกติดกับผู้หญิง
หน้าที่หลักของผู้หญิงคือการให้กำเนิด ดังเช่นที่สะท้อนในนิทานพื้นบ้านและ
ตำนานต่างๆ

นิทานเรื่อง “หลากลองเกวินกับโอวเกอ” เป็นนิทานที่ว่าด้วยชาติ
พันธุ์และกำเนิดของชาวเวียดนาม เนื้อเรื่องสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของคน
เวียดนามที่ว่าพวกเขาคือลูกหลานของพญามังกรกับนางฟ้า (con Rồng
cháu Tiên) เพราะในเรื่องพญามังกรหลากลองเกวิน (Lạc Long Quân) กับ
นางฟ้าโอวเกอ (Âu Cơ) ได้มีบุตรด้วยกัน 100 คน ต่อมาได้แบ่งจำนวนบุตร

เป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งขึ้นไปบนสวรรค์กับมารดา และอีก 50 คนลงมายังทะเลพร้อมกับบิดา ซึ่งนิทานเรื่องดังกล่าวยังเป็นการอธิบายลักษณะการตั้งถิ่นฐานของผู้คนว่ามีสองประเภทคือผู้คนที่อาศัยอยู่ตามภูเขาและบนที่ราบสูงหรือผู้คนที่อาศัยตามชายทะเลและที่ราบลุ่มแม่น้ำ นิทานเรื่องดังกล่าวเป็นนิทานที่มีจุดกำเนิดที่ราบลุ่มแม่น้ำแดงทางตอนบนของประเทศเวียดนาม แต่ต่อมามีการอพยพลงใต้แนวความคิดดังกล่าวก็แพร่ลงมาสู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงในตอนล่างด้วย นอกจากนี้ยังมีเรื่องเล่าว่า ลูกๆ ของนางโอรเกอส่วนหนึ่งได้ตั้งหลักปักฐานอยู่ที่ฟองโจว (Phong Châu) หรือที่ปัจจุบันกลายเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดฟู่เถาะ (Phú Thọ) ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองฮานอยไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 90 กิโลเมตร ต่อมาลูกชายคนโตได้กลายเป็นกษัตริย์และมีชื่อว่ากษัตริย์หุ่งเวือง (Hùng Vương) และปกครองประเทศที่มีชื่อว่าวันลาว (Văn Lang) ซึ่งต่อมาคือ ประเทศเวียดนามในปัจจุบันนั่นเอง

นิทานเรื่องนี้นอกจากได้กล่าวถึงกำเนิดของชาวเวียดนามว่าถือกำเนิดมาจาก “แม่โอรเกอ” แล้วยังได้สะท้อนให้เห็นถึงความเท่าเทียมกันของหญิง-ชาย กล่าวคือทั้งหลากลงเวิลและโอรเกอต่างได้บุตรไปคนละ 50 คน ซึ่งสันนิษฐานได้ว่าความคิดเรื่องการแบ่งหน้าที่ระหว่างหญิง-ชาย และแนวคิดที่ผู้ชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) นั้น คงเข้ามามีอิทธิพลในสังคมเวียดนามหลังจากที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีน

นอกจากนี้แล้ว ในนิทานพื้นบ้านของเวียดนามยังสะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดเรื่อง “ความเป็นแม่” มีความสัมพันธ์กับสภาพสังคมและการเมืองของประเทศเวียดนามด้วย ทั้งนี้เพราะประเทศเวียดนามเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์การสู้รบและต่อต้านการรุกรานของต่างชาติอย่างยาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรุกรานจากประเทศจีน เวียดนามได้อยู่ภายใต้การปกครองของจีนนับพันปี ก่อนที่โงเกวียนจะประกาศอิสรภาพต่อจีนและ

สถาปนาเวียดนามเป็นรัฐชาติในปี ค.ศ. 937 การรุกรานจากกองกำลังต่างชาติและสภาพบ้านเมืองในยามสงครามทำให้ภาพลักษณ์ของแม่จึงจำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของความรักชาติและความเสียสละเพื่อส่วนรวมด้วยเช่นกัน ดังที่ปรากฏในนิทานปรัมปราเรื่องหนึ่ง

นิทานเรื่องดังกล่าวเล่าว่า สมัยของกษัตริย์ห่งเวืองที่ 6 เป็นยุคที่บ้านเมืองต้องเผชิญกับการรุกรานของข้าศึกอยู่เป็นเนืองนิจ ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่งใกล้กับเมืองฮานอย หญิงสาวผู้หนึ่งได้ตั้งครุฑขึ้นอย่างประหลาดหลังจากที่เธอได้เดินย่ำบนรอยเท้าช้าง ต่อมา เธอได้คลอดบุตรเป็นทารกเพศชาย แม้ว่าอายุได้ 3 ขวบแล้วแต่เด็กชายก็ยังไม่สามารถพูดและเดิน อยู่มาวันหนึ่งพระราชินีได้ส่งสาส์นไปตามหมู่บ้านต่างๆ เพื่อหาผู้มีความสามารถเพื่อจะเป็นแม่ทัพในการต่อสู้กับกองกำลังของจีนซึ่งได้ยกมารุกรานเวียดนาม ผู้เป็นแม่จึงได้พูดหยอกล้อกับลูกชายว่า “ลูกเอ๋ย เจ้าได้แต่กินกับนอนอยู่อย่างนี้ แล้วจะไปช่วยรบกับเขาได้อย่างไร” เมื่อได้ยินมารดาถกเช่นนั้น เด็กชายได้กล่าวว่า “แม่ จงไปตามคนนำสาส์นของพระราชินีเถิด” เด็กชายได้ขอพระราชทานเสื้อเกราะ โล่ และ ดาบ หลังจากที่เด็กชายพูดได้แล้ว เขาก็กินข้าวเป็นจำนวนมากจนข้าวที่มีอยู่ในบ้านหมดลงอย่างรวดเร็ว ชาวบ้านที่อยู่บริเวณข้างเคียงจึงได้นำข้าวมาเพิ่มให้อีก เมื่อกินข้าวจนพอลแล้ว เขาก็นอนหลับ กางแขน ท้นไถ้นั้นเขาก็ได้เติบโตขึ้นเป็นชายหนุ่มผู้มีความสง่างาม จากนั้นเขาก็ขี่ม้าและออกไปต่อสู้กับข้าศึกอย่างกล้าหาญ เมื่อปราบข้าศึกได้อย่างราบคาบแล้วก็บิณฑบาตไปบนฟ้า

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึงหน้าที่ประการหนึ่งของผู้หญิงคือการให้กำเนิดวีรบุรุษและปลูกฝังความรักชาติให้แก่บุตรของตน นอกจากนี้แล้ว “ความเป็นแม่” ยังหมายถึงความอ่อนโยน เสียสละ อดทน และรักลูก ดังที่สะท้อนในนิทานเรื่อง “ผู้หญิงแห่งนามเซื่อง” (Nguòì Con Gái Nam Xueung)

ซึ่งอยู่ในชุดนิทานเรื่อง “เรื่องเหลือเชื่อ” (Truyện Kỳ Mạn Lục) ที่เขียนชื่อ (Nguyễn Dữ) ได้รวบรวมขึ้นในราวคริสต์ศตวรรษที่ 16 นิทานเรื่อง “ผู้หญิงแห่งนามเชื่อง” ได้สะท้อนเรื่องราวของพ่อ-แม่-ลูก ไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

หญิงสาวผู้หนึ่งซึ่งมีบ้านเกิดอยู่ที่นามเชื่อง³ มีรูปร่างหน้าตาหมดจดงดงามและมีกิริยามารยาทเข้มข้อยเป็นที่ชื่นชมของผู้พบเห็นทั่วไป ต่อมาหญิงสาวผู้นี้ได้แต่งงานกับนายเจื่องผู้มาจากครอบครัวที่มีฐานะ แต่ไม่ได้รับรู้เรียนมากนัก แถมยังมีนิสัยขี้หึงและมักจะปฏิบัติต่อภรรยาอย่างหยาบคาย แต่หญิงสาวพยายามอดทนอดกลั้นเพื่อประคับประคองครอบครัวเรื่อยมา ต่อมาทางราชการเรียกเกณฑ์ทหารซึ่งนายเจื่องก็ถูกเกณฑ์ทหารไปในครั้งนี้ด้วย นายเจื่องจึงต้องลาลาแม่และภรรยาเพื่อออกไปรบ ขณะนั้นผู้เป็นภร่ายากำลังตั้งท้อง หลังจากสามีจากไปได้สิบวันก็คลอดลูกชาย นางไม่ได้กลับไปบ้านเดิมของตนตามประเพณีของหญิงที่เพิ่งคลอดบุตร แต่กลับอยู่ดูแลปรนนิบัติแม่สามีอย่างดีเช่นเดียวกับดูแลพ่อแม่ของตน แต่แม่สามีก็ตรอมใจด้วยความที่เป็นห่วงและคิดถึงลูกชาย ร่างกายเริ่มผ่ายผอมอ่อนแอลงเรื่อยๆ จนเสียชีวิตในที่สุด หญิงสาวดูแลจัดงานศพของแม่สามีอย่างเรียบร้อย เวลาผ่านไปปีกว่า สงครามเสร็จสิ้นลง สามีเดินทางกลับบ้านและได้พบว่ามารดาของตนได้ตายไปแล้วและลูกชายกำลังอยู่ในวัยหัดพูด

วันหนึ่งได้เดินทางไปเคารพหลุมฝังศพของมารดา เขาได้พาลูกชายไปด้วย หลังจากออกเดินทางได้สักพักลูกชายก็ร้องไห้แงแง ผู้เป็นพ่อจึงพูดปลอบลูกว่า “เจียบเสียเถอะลูก อย่าร้องไห้อีกเลย เมื่อพ่อกลับมาไม่ทันพบย่าเจ้า พ่อก็เสียใจมากอยู่แล้ว” ลูกชายพูดด้วยความไร้เดียงสาขึ้นว่า “นี่ท่านเป็นพ่อของเราด้วยหรือ แล้วยังพูดได้ด้วย ไม่เหมือนพ่อคนก่อนของเราที่เอาแต่

³ ในเรื่องไม่ได้ระบุว่า นามเชื่อง เป็นชื่อของเขตการปกครองใด จึงไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นชื่อของตำบล อำเภอ หรือจังหวัด

เป็นเพราะบริบทสังคมเวียดนามที่มักอยู่ในภาวะสงครามทำให้ผู้เป็นพ่อต้องจากบ้านไปรบอยู่เสมอ ซึ่งจะต่างกับแม่ซึ่งมักจะอยู่กับลูกตลอดเวลา จึงทำให้บางครั้งความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ-ลูกมีลักษณะห่างเหินกันจนถึงขนาดรู้สึกแปลกแยก และอำนาจของพ่อนั้นในบางครั้งก็เป็นอำนาจที่เชื่อถือไม่ได้เช่นกัน(Huế-Tam Hố Tài, 2001 : 168-170) เช่นในกรณีของนายเจียงในนิทานเรื่อง “ผู้หญิงแห่งนามเซียง” ซึ่งเป็นผู้ก่อโศกนาฏกรรมให้แก่ครอบครัวของตน

ในวรรณกรรมพื้นบ้านและตำนานต่างๆ มักจะนำเสนอเรื่องราวของผู้หญิงในฐานะของแม่และภรรยาควบคู่กันไป นอกจากผู้หญิงได้รับการยกย่องในฐานะแม่ที่รักลูก เสียสละและเห็นแก่ประเทศชาติแล้ว ผู้หญิงยังมักถูกกล่าวถึงในฐานะที่เป็นภรรยาที่ซื่อสัตย์ต่อสามี เรื่องราวของความจงรักภักดีและความซื่อสัตย์ของภรรยาเป็นที่รู้จักกันดีในตำนานเรื่องโตถิ (Tô Thi) ซึ่งเป็นเรื่องเล่าของก้อนหินขนาดใหญ่ซึ่งสูงประมาณ 200 เมตร ในจังหวัดลงเซิน (Lang Son) ก้อนหินนี้มีรูปร่างคล้ายผู้หญิงอ้วนลูก ได้มีการเล่าขานกันเรื่อยมาว่าเป็นก้อนหินนั้นคือโตถิ หญิงสาวผู้อ้วนลูกเฝ้ารอสามีกลับมาจากสงคราม แต่เนื่องจากระยะเวลาของสงครามยาวนานมาก เธอจึงต้องยืนรออยู่เป็นเป็นเวลานาน ก็ไม่เห็นสามีเธอกลับมาสักที แต่เธอก็ยืนรออยู่เช่นนั้นจนกลายเป็นหินไปในที่สุด (Hữn Ngoc, 1998 : 49-50)

อย่างไรก็ตาม การนำเสนอภาพลักษณ์ของสตรีและแนวคิดเรื่อง “ความเป็นแม่” ในวรรณกรรมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงบ้างในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นผลมาจากลัทธิล่าอาณานิคมและความพยายามที่จะพัฒนาประเทศตามระบอบสังคมนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงการต่อสู้กับรัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศส (ช่วงปี ค.ศ. 1945 – 1954) และช่วงสงครามเวียดนาม (ช่วงปี ค.ศ. 1964 – 1975) ผู้นำและปัญญาชนของพรรคคอมมิวนิสต์ได้

เชื่อมโยงความคิดเกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” เข้ากับ “ความเป็นชาติ” และความอยู่รอดของประเทศ ทั้งนี้ เราจะเห็นว่าความคิดเกี่ยวกับเรื่อง “ความเป็นแม่” นั้นยังไม่มี การเปลี่ยนแปลงมากนัก แต่ได้มีการปรับขยายขอบเขตและคำจำกัดความของ “ความเป็นแม่” ให้กว้างไปจากเดิม รวมทั้งยังมีการส่งเสริมบทบาทของผู้หญิงซึ่งมักถูกจำกัดอยู่เฉพาะแต่ในครัวเรือนออกไปสู่การต่อสู้เพื่อเรียกร้องเอกราชของประเทศ ในวรรณกรรมและวาทกรรมประเภทต่างๆ ในช่วงสงครามโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปี ค.ศ. 1945 – 1975 ตัวละครผู้หญิงมักจะได้รับการนำเสนอในลักษณะของ “แม่ผู้เสียสละ” และ “แม่ผู้กล้าหาญ” เพื่อประเทศชาติ

ตัวละครที่โดดเด่นมากในวรรณกรรมช่วงนี้ คือ เหงียน ถิ อู๊ด (Nguyễn Thị Út) ในเรื่องสั้น “แม่ถือปืน” (Người Mẹ cầm súng) ของนักเขียน เหงียน ทิ (Nguyễn Thi) ซึ่งได้รับการตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรกในปี ค.ศ. 1965 ผู้เขียนนำเสนอเรื่องราวของ เหงียน ถิ อู๊ด หญิงสาวชาวนาคนหนึ่งซึ่งมีความรักชาติและให้ความร่วมมือกับการปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์ ผู้เขียนพยายามถ่ายทอดภาพของ เหงียน ถิ อู๊ด ในสองด้านควบคู่กันไป นั่นคือ เธอเป็นภรรยาที่รักสามีและเป็นแม่ที่รักลูก เช่นเดียวกับกับหญิงสาวทั่วไปในหมู่บ้าน แต่ในขณะเดียวกันเธอก็มีบุคลิกที่กล้าหาญ พร้อมทั้งจะต่อสู้กับข้าศึกของประเทศ โดยไม่รู้สีกกลัวตายเลย ลักษณะเด่นอีกประการของเหงียน ถิ อู๊ด คือเธอให้ความสำคัญกับความรักชาติไว้เหนือกว่าความรักตัวเองและครอบครัว ซึ่งรายละเอียดส่วนนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงความคาดหวังของรัฐบาลในขณะนั้นที่ว่าในยามสงครามทุกคนควรจะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและประเทศชาติมากกว่าเรื่องส่วนตัว ซึ่งถ้าหากในยามปกติแล้วแม่มักจะรักลูกของตนเหนือกว่าสิ่งอื่นใด ในเรื่องสั้นเรื่องนี้ ตัวละคร เหงียน ถิ อู๊ด ยังลากปืนออกไปยิงต่อสู้กับกองกำลังต่างชาติ แม้ว่าตอนนั้นเธอท้องแก่ใกล้คลอดแล้วก็ตาม ซึ่งบุคลิกของตัวละครตัวนี้ก็เป็นไปตามคำกล่าวของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ที่

กล่าวถึงผู้หญิงเวียดนามว่า *anh hùng* (กล้าหาญ), *bất khuất* (เด็ดเดี่ยว มั่นคง), *trung hậu* (ซื่อสัตย์ จงรักภักดี), และ *đảm đang* (รับผิดชอบ) (Trần Trọng Đăng Dân, 1999 : 246)

นอกจากนี้แล้ว ตัวละครในงานเขียนของโง หงอก โป่ย (Ngô Ngọc Bội) ในช่วงปี ค.ศ. 1960 -1970 ได้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่ปรับทัศนคติของผู้หญิงและแม่ในขณะประเทศกำลังก้าวสู่ระบบสังคมนิยม เช่น การนำลูกไปฝากให้ศูนย์เลี้ยงเด็กของหมู่บ้านดูแล เพื่อให้ผู้หญิงจะได้ทำงานให้แก่คอมมูนได้อย่างเต็มที่ ในสมัยสงครามนั้นกระบวนการผลิตจำเป็นต้องอาศัยแรงงานของผู้หญิง อีกทั้งผู้หญิงยังต้องทำหน้าที่บริหารงานของคอมมูนและสหกรณ์ต่างๆ ที่เพิ่งสร้างขึ้นในยุคนั้น ซึ่งเราจะเห็นว่าในงานเขียนเหล่านี้ ผู้เขียนพยายามลดบทบาทหน้าที่ของแม่ในการเลี้ยงดูลูกและผลักดันให้ผู้หญิงทำงานในระดับสังคมมากขึ้น โดยให้เหตุผลว่ารัฐบาลและสังคมจะเลี้ยงเด็กที่เกิดมาในช่วงนั้นได้ดีกว่าและเด็กเหล่านี้จะเติบโตขึ้นมาในยุคสังคมนิยมที่สมบูรณ์แบบ ดังนั้นผู้หญิงไม่จำเป็นต้องกังวลกับการเลี้ยงดูบุตรอีกต่อไป

ผ่านงานเขียนของเหียน ที และโง หงอก โป่ย ผู้อ่านจะสังเกตเห็นว่าได้มีความพยายามที่จะปรับความคิดของผู้หญิงเกี่ยวกับ "ความเป็นแม่" กล่าวคือ ความรักลูกซึ่งเป็นเคยเป็นคุณสมบัติที่สำคัญอันดับหนึ่งของความเป็นแม่นั้นมีความสำคัญน้อยกว่าความรักชาติและความเสียสละเพื่อส่วนรวม ซึ่งงานเขียนของนักเขียนทั้งสองเป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐบาลในการปลุกกระตมและเรียกร้องให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการปฏิวัติสังคมนิยมและต่อสู้กับกองกำลังต่างชาตินั่นเอง ส่วนการส่งเสริมความเท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิง – ผู้ชาย ก็เป็นนโยบายระดับชาติ กล่าวคือ รัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์เสนอว่าการรณรงค์เพื่อปลดปล่อยสตรีจากคำสอนของขงจื้อที่ได้ชื่อว่าเป็นแนวคิดแบบ “ยกย่องผู้ชาย รังเกียจผู้หญิง” (trọng nam khinh nữ) ควร

ควบคู่ไปกับขบวนการกู้ชาติ ผลพลอยได้ประการหนึ่งก็คือการแก้ไขกฎหมายการสมรสในปี ค.ศ. 1960 ให้มีความเท่าเทียมกันระหว่างหญิงชายมากขึ้น โดยให้ความสำคัญกับประเด็นการแต่งงานเพื่อป้องกันระบบครอบครัวที่สามมีภรรยาหลายคน การแต่งงานที่เกิดจากการบังคับหรือการคลุมถุงชน หรือการที่ครอบครัวจัดการแต่งงานให้กับเด็กที่ยังไม่ถึงวัยอันควร⁴ รัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์เห็นว่าต้นเหตุของความไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงชายนั้นมาสาเหตุมาจากอิทธิพลความคิดของระบบศักดินาและระบบทุนนิยม ดังที่ประธานาธิบดีโฮจิมินห์ได้กล่าวไว้ว่า

ถ้าเราไม่สามารถปลดปล่อยผู้หญิงได้ก็เท่ากับว่าเราไม่สามารถปลดปล่อยประชากรครึ่งหนึ่งของโลก ถ้าเราไม่สามารถปลดปล่อยผู้หญิงได้ก็เท่ากับว่าการสร้างสังคมคมนั้นสำเร็จเพียงครึ่งเดียว... กฎหมายเกี่ยวกับการแต่งงาน (ปี 1960) มุ่งที่จะปลดปล่อยผู้หญิง นั่นคือ ประชากรครึ่งหนึ่งของสังคม การที่จะปลดปล่อยผู้หญิง เราต้องลบล้างความคิดแบบศักดินาและกระฎุมพีในผู้ชาย (Quoted in Bergman, 1975 : 215)

รัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ได้ใช้วิธีการกระตุ้นจิตสำนึกทางการเมืองของผู้หญิงโดยยกตัวอย่างของวีรสตรีในอดีตที่มีบทบาทในการทำสงครามกับกองทัพของจีน เช่น สองพี่น้องตระกูลจิ้ง (Hai Bà Trưng) หรือ บ่าเจี๋ยว (Bà Triệu) รวมถึงคำกล่าวของเวียดนามที่ว่า “เมื่อข้าศึกมาถึงบ้าน ผู้หญิงก็ต้องรบ” (Giặc đến nhà đàn bà cũng phải đánh) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปลาย

⁴ ในอดีต ชาวเวียดนามมักจัดงานแต่งงานให้ลูกชายของตนซึ่งอายุยังน้อยแต่งงานกับผู้หญิงที่มีอายุมากกว่าเพื่อหาแรงงานเข้าบ้าน โดยลูกสะใภ้เป็นคนช่วยงานบ้านและงานในไร่นา ในขณะที่ลูกชายมีหน้าที่เรียนหนังสือและเตรียมตัวสอบเข้าทำงานราชการเพื่อจะได้มีโอกาสเป็นขุนนางต่อไป

ทศวรรษ 1950 นั้น มีการศึกษาเกี่ยวกับตำนานพื้นบ้านและเรื่องราวของวีรสตรีอันอย่างแพร่หลาย ส่วนหนึ่งก็เพื่อปลูกสำนึกความรักชาติของผู้หญิง แต่ในขณะเดียวกันในวรรณกรรมก็ไม่ลืมที่จะย้ำเตือนถึงบทบาทของผู้หญิงในฐานะแม่ที่ให้กำเนิดหรือดูแลลูก และผู้หญิงจะได้รับการยกย่องในฐานะของแม่ของวีรบุรุษ ซึ่งอันที่จริงแล้วความคิดที่ว่าแม่มีหน้าที่ให้กำเนิดลูกเพื่อปกป้องประเทศชาตินั้นเป็นความคิดที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานในสังคมเวียดนาม ดังที่ได้สะท้อนในนิทานพื้นบ้านซึ่งได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้นของงานวิจัยชิ้นนี้ หากเราจะพิจารณาถึงนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเวียดนามอย่างรอบคอบแล้ว เราจะเห็นว่าในนโยบายหรือความคิดของผู้นำพรรคนั้นไม่ได้มีความต้องการที่ลดบทบาทของผู้หญิงในฐานะที่เป็นแม่ หรือแยกผู้หญิงออกจาก “ความเป็นแม่” แต่อย่างใด แม้ว่าจะพยายามให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมในการสงครามและการสร้างรัฐสังคมนิยมมากขึ้นก็ตาม ซึ่งเราจะเห็นว่าภายในนโยบายดังกล่าว ผู้หญิงต้องทำงานมากกว่าเดิมเป็นสองเท่า กล่าวคืองานในบ้านและงานในระดับสังคม

ทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงในฐานะที่เป็นแม่ได้สะท้อนผ่านสุนทรพจน์ของ เล สวน (Lê Duẩn) เลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์ในช่วงสงครามเวียดนาม ในปาฐกถาเรื่อง “Role and Tasks of the Vietnamese Woman in the New Revolutionary Stage” ในการประชุมของสมาคมสตรีแห่งประเทศไทยเวียดนาม ครั้งที่ 4 (วันที่ 4-7 มีนาคม ค.ศ. 1974) เล สวนกล่าวถึงหน้าที่ของผู้หญิงไว้ดังนี้

There is no assessment of the mother's contribution that is more correct and comprehensive than the following one by President Ho Chi Minh: 'Our people are very grateful to the mothers in both zones, South and North, who have given birth

to and fostered many generations of heroes in our country.’
 The Viet Nam Fatherland owes its heroic sons and daughters to the contributions of heroic, undaunted, faithful and responsible mothers. For many centuries, the Vietnamese mothers have handed down to us the mettle of the Trung Sisters and Lady Trieu, the tradition of industrious labour and love of country and of home. We can rightly be proud of our Vietnamese mothers. ([http:// www.marxists.org/](http://www.marxists.org/))

จากข้อความด้านบน เราจะเห็นว่าความคาดหวังต่อผู้หญิงในฐานะที่เป็นแม่ยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่องในสังคมเวียดนามยุคสงคราม และนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์เองก็เน้นการให้ความสำคัญกับผู้หญิงในฐานะที่เป็นแม่ แต่ได้มีความพยายามที่จะเชื่อมโยงความคิดเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในฐานะที่เป็นแม่และภรรยาเข้ากับนโยบายทางการเมืองให้มากขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์สนับสนุนขบวนการสตรีหรือสนับสนุนสตรีให้มีบทบาทในสังคมมากขึ้นก็เพื่อประโยชน์ทางการเมือง ซึ่งได้แก่การกู้ชาติและการสร้างรัฐสังคมนิยมเป็นสำคัญ เช่น ในอีกตอนหนึ่งของปาฐกถา เล สวน ได้กล่าวว่า

The woman is a citizen, a worker in society, and at the same time a wife and a mother. Only if we see all these aspects can we correctly tackle women's problems, correctly solve the tasks of women's emancipation and thoroughly understand the women's movement. When we speak of a wife and mother, we speak of a family. The question of women's emancipation is

closely associated with the building of a new, socialist family.
(เพ็งอ้าง)

ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องที่น่าแปลกใจที่ภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์นั้น แม้ว่าการปฏิวัติและการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งเอกราชของประเทศนั้นได้ประสบความสำเร็จ แต่การปลดปล่อยสตรีและนโยบายเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศนั้นดูเหมือนจะไม่ได้ผลมากนัก รวมถึงแนวคิดแบบสังคมนิยมที่เข้ามาในสังคมเวียดนามตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 นั้น ไม่สามารถลบล้างอิทธิพลความคิดแบบขงจื้อที่มีมาแต่เดิมได้ อีกทั้งนโยบายทั้งหลายที่เกี่ยวกับสตรียังถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการกดขี่ผู้หญิงในอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งผู้หญิงถูกใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมือง ขบวนการปลดปล่อยสตรีเป็นเพียงเครื่องมือสนับสนุนการสร้างรัฐสังคมนิยมและการกู้ชาติเท่านั้น เช่น เดวิด มาร์ (David Marr) ผู้เป็นนักประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งได้กล่าวว่า

"it was often pointed that if all Vietnamese were oppressed to some degree, then Vietnamese woman were the most oppressed of all."
(Marr, 1981 :191)

นักประวัติศาสตร์อีกคนหนึ่งคือ ดักลาส ไพก์ (Dauglas Pike) ได้กล่าวในเชิงเปรียบเปรยถึงภาระของผู้หญิงเวียดนาม ดังนี้

"The women were in truth the water buffalo of the Revolution"
(Pike, 1966 : 178)

คริสติน ไวท์ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการเมืองในเวียดนามได้วิจารณ์ถึงความไม่จริงใจของนโยบายการปลดปล่อยสตรีในเวียดนาม ดังนี้

“[T]he Leninist route to Women’s emancipation by drawing women into productive labour seems a cruel joke, a formula for total exhaustion rather than for liberation.” (Quoted in Pham Van Bich, 1999 : 64)

นอกจากนี้ ในงานวิจัยเรื่อง “Maternal Employment during Northern Vietnam’s Era of Market Reform” ของ Kim Korinek ได้แสดงให้เห็นว่าในช่วงเวลาที่เวียดนามพัฒนาเศรษฐกิจตามรูปแบบสังคมนิยมนั้น ผู้หญิงต้องทำงานมากขึ้นตามต้องการของรัฐในการเพิ่มผลผลิต แต่ในขณะเดียวกันการจัดระบบการดูแลและให้การศึกษาแก่เด็กเล็กกลับไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ทำให้ผู้หญิงที่เป็นแม่ต้องทำงานหนักกว่าเดิม คือทำงานตามที่หน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นมอบหมายและยังต้องดูแลลูกเองด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ในช่วงการปฏิวัตินั้นผู้หญิงเวียดนามโดยเฉพาะบรรดาแม่ที่มีลูกเล็กกลับต้องทำงานเหน็ดเหนื่อยมากกว่าเดิม Kim Korinek ได้ตั้งข้อสังเกตว่า สำหรับผู้หญิงเวียดนามแล้วการทำงานนอกบ้านกับการเป็นแม่นั้นไม่ถือว่าเป็นประเด็นที่ขัดแย้งกัน หน้าที่สองอย่างนี้สามารถเกิดขึ้นคู่กันไปได้ ซึ่งต่างจากวิถีคิดของผู้หญิงในสังคมตะวันตก สำหรับผู้หญิงเวียดนามแล้ว การเป็นแม่คือการทำให้ลูกอยู่ดี-กินดี นั้นเอง ดังนั้น ผู้หญิงเวียดนามจึงยอมทำงานหนักเพื่อให้มีรายได้เพียงพอหรือมากขึ้นสำหรับครอบครัวของเธอตนเอง (Korinek, n.d. : 791-822)

ดังนั้น เราจึงอาจจะกล่าวได้ว่าสภาพความเป็นอยู่ของผู้หญิงเวียดนามในช่วงนี้ก็ไม่ได้ต่างไปจากผู้หญิงเวียดนามในอดีตแต่อย่างใด แม้ว่าสังคมเวียดนามจะเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง หรือระบบผู้ชายเป็นใหญ่ตามคำสอนของขงจื้อ แต่ผู้หญิงมักเป็นผู้รับผิดชอบต่อเศรษฐกิจของครัวเรือน เช่น กวีตู้เซื่อง (Tú Xue) ผู้ซึ่งมีชีวิตอยู่ในปลาย

คริสต์ศตวรรษที่ 19 ของเวียดนาม ได้แสดงความเห็นใจต่อผู้หญิงที่ต้องทำงานหนักเพื่อหารายได้เลี้ยงดูครอบครัวไว้ในบทกวีที่ชื่อ “สงสารเมีย” (Thương vợ) ซึ่งในตอนหนึ่ง กวีได้กล่าวว่า

ตลอดปีค้าขายตามชายน้ำ
พอที่จะเลี้ยงลูก 5 คน กับสามีอีกหนึ่ง

เมื่อนโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงและการยกสถานภาพของสตรีในช่วงสงคราม (ค.ศ. 1945 –1975) ไม่ประสบความสำเร็จเท่าใดนัก การปรับทัศนคติของผู้หญิงเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของความเป็นแม่จึงเป็นไปในลักษณะเดียวกัน หลังจากที่ยุทธศาสตร์เวียดนามได้ยุติลงในปี ค.ศ. 1975 ความเชื่อที่ว่าความเป็นแม่และการเป็นแม่เป็นหน้าที่หลักของผู้หญิงก็ยังคงดำเนินต่อไป ยิ่งไปกว่านั้น “ความเป็นแม่” กลับเป็นประสบการณ์ที่ผู้หญิงเวียดนามส่วนใหญ่เห็นว่ามีค่ามากเพราะเป็นเครื่องหมายของความสำเร็จในฐานะที่เป็นผู้หญิงและหลักประกันความมั่นคงและความสุขในบ้านปลายชีวิต พวกเขาเชื่อว่าถ้ามีลูกสักคน อย่างน้อยก็จะมีคนคอยดูแลในยามชรา ซึ่งความคิดเช่นนี้มิให้เห็นอยู่ทั่วไปในสังคมเวียดนามยุคหลังสงคราม

หลังจากการปฏิรูปเศรษฐกิจและเริ่มนโยบายเปิดประเทศในปี ค.ศ. 1986 หรือที่เรียกว่านโยบายโด่ยเหม้ย (Đổi Mới) ทำให้แนวคิดแบบทุนนิยมเริ่มเข้ามามีอิทธิพลในสังคมเวียดนามมากขึ้น การมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจตามระบบตลาดเสรีทำให้กลุ่มคนที่เคยเข้าร่วมสงครามหรือกระบวนการสร้างชาติตามแบบสังคมนิยมรู้สึกว่าการดำรงชีพกำลังถูกกลืนและละเลยจากสังคม รวมถึงกลุ่มผู้หญิงที่เคยร่วมรบในสงครามเวียดนามแต่กลับต้องใช้ชีวิตอย่างยากลำบากและโดดเดี่ยวในช่วงหลังสงครามจึงเป็นประเด็นที่วรรณกรรมเวียดนามในยุคหลังนโยบายโด่ยเหม้ยให้ความสนใจอย่างมาก ดังที่เราจะวิเคราะห์โดยละเอียดในส่วนต่อไปของงานวิจัยชิ้นนี้

การให้ความสำคัญกับผู้หญิงและความคิดเรื่อง “ความเป็นแม่” ได้กลายเป็นประเด็นสำคัญที่สังคมเวียดนามในยุคหลังสงคราม (หลังปี ค.ศ. 1975) เรื่อยมาจนถึงยุคหลังนโยบายโด่ยเหม้ยได้กล่าวถึงและวิเคราะห์กันอย่างกว้างขวางผ่านสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ แต่ปัญหาของผู้หญิงในสังคมเวียดนามยุคหลังสงครามได้ถูกนำเสนออย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมที่สุดในผลงานวรรณกรรมที่เขียนขึ้นในยุคหลังนโยบายโด่ยเหม้ย ด้วยสถานะของสังคมเวียดนามหลังสงครามนั้นมีจำนวนผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย และผู้หญิงจำนวนหนึ่งซึ่งเมื่อกลับจากแนวหน้าหรือพ้นจากหน้าที่การรบเพื่อชาติแล้วก็เลยวัยที่จะสมรสและต้องอยู่เป็นโสด แต่ด้วยความต้องการที่จะเป็นแม่ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น การมีบุตรนอกสมรส การขบถบุตรีธรรม เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้เกิดคำถามเกี่ยวกับค่านิยมในสังคมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้หญิง รวมไปถึงค่านิยมและความคิดเกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” วรรณกรรมเวียดนามในยุคหลังนโยบายโด่ยเหม้ยทำให้เห็นว่าปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่สังคมเวียดนามต้องให้ความสนใจและไม่อาจจะละเลยหรือเพิกเฉยได้อีกต่อไป

“ความเป็นแม่” ในวรรณกรรมเวียดนามยุคหลังนโยบายโด่ยเหม้ย

ในปี ค.ศ. 1986 รัฐบาลเวียดนามได้ประกาศนโยบายโด่ยเหม้ยหรือนโยบายเปิดประเทศและปฏิรูปเศรษฐกิจสู่ระบบตลาดเสรี ผลพวงจากนโยบายดังกล่าวทำให้บรรยากาศในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมเปิดกว้างและมีเสรีภาพในการนำเสนอเรื่องราวต่างๆ มากขึ้น งานเขียนจำนวนหนึ่งเริ่มทบทวนกรอบความคิดเกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” ซึ่งใช้เป็นตัวกำหนดบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงว่ามีความเหมาะสมมากน้อยเพียงไรในสังคมเวียดนามยุคหลังสังคมนิยม นอกจากนี้ยังเกิดคำถามที่ว่าแนวคิดเรื่อง “ความเป็นแม่”

ที่ปรากฏในงานเขียนและวาทกรรมประเภทต่างๆ ที่เขียนก่อนหน้านี้จะนำไปใช้ในการประเมินค่าของผู้หญิงที่ไม่มีโอกาสได้เป็นแม่ได้ด้วยหรือไม่ สงครามเวียดนามอันยาวนานได้ลิดรอนสิทธิ “ความเป็นแม่” ของผู้หญิงเวียดนามจำนวนไม่น้อยซึ่งได้รับบาดเจ็บจากสมรภูมิรบหรือเลยวัยที่จะแต่งงานเมื่อสงครามยุติลง แต่ในขณะที่เดียวกันค่านิยมสมัยใหม่ทำให้วัยรุ่นจำนวนหนึ่งทำแท้งเนื่องจากท้องก่อนวัยอันสมควร สถิติการทำแท้งและการมีบุตรนอกสมรสที่เพิ่มขึ้นหลังการปฏิรูปเศรษฐกิจใน ค.ศ. 1986 สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ท้าทายความคิดเกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” ทั้งสิ้น นอกจากนี้ นักเขียนสตรีมีบทบาทในแวดวงวรรณกรรมของเวียดนามมากขึ้นในยุคนโยบายโดยแม่ และงานเขียนของนักเขียนสตรีส่วนหนึ่งก็ได้สะท้อนถึงทัศนคติของผู้หญิงเวียดนามรุ่นใหม่ต่อหน้าที่และบทบาทของ “ความเป็นแม่” และได้มีส่วนร่วมในนำเสนอและสร้างภาพลักษณ์ของแม่ผ่านทางผลงานวรรณกรรม ทำให้เราเห็นภาพของผู้หญิงกับการเป็นแม่ต่างไปจากเดิมที่เคยสะท้อนในงานเขียนของนักเขียนชาย

จากการศึกษางานวรรณกรรมที่เขียนในยุคหลังนโยบายโดยแม่ เรายังคงเห็นความต่อเนื่องถึงการให้ค่ากับ “ความเป็นแม่” ของผู้หญิง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความคาดหวังของสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่และเป็นผู้กำหนดค่านิยมในสังคม ภาพของผู้หญิงที่ถูกกำหนดให้ควบคู่กับความเป็นแม่นั้นได้ถูกถ่ายทอดและสะท้อนในงานวรรณกรรมที่แต่งโดยนักเขียนชายเรื่องแล้วเรื่องเล่า แม้ว่าในงานเขียนเหล่านี้ ผู้เขียนและผู้เล่าเรื่องได้แสดงความเห็นอกเห็นใจผู้หญิงที่เป็นแม่หรือผู้ที่ไม่มีโอกาสจะเป็นแม่ แต่ภาพของตัวละครหญิงเหล่านั้นยังคงเป็นภาพของผู้ที่น่าสงสาร เป็นเหยื่อ เป็นผู้ถูกกระทำ ต้องการความเห็นใจ และรอความช่วยเหลือ ยิ่งไปกว่านั้น งานเขียนเหล่านี้ยังตอกย้ำความคิดที่ว่า “ความเป็นแม่” เป็นสิ่งที่ผูกติดกับผู้หญิงอย่างไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการเป็นผู้หญิงที่

สมบูรณ์ก็คือการได้เป็นแม่ ส่วนผู้หญิงที่ไม่ได้เป็นแม่นั้นจึงเป็นผู้หญิงที่น่าสงสาร จึงจัดเข้าไว้ในประเภทของผู้ขาดโอกาส และอาจจะไม่สามารถหาความสุขที่แท้จริงได้ในชีวิตนี้

ความเป็นแม่เป็นธรรมชาติของผู้หญิง

นวนิยายและเรื่องสั้นที่เขียนขึ้นหลังยุคนโยบายโดยแม่ยังมักเสนอว่าความเป็นแม่นั้นเป็นธรรมชาติของผู้หญิง และเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะแยกออกจากผู้หญิงได้ ดังเช่นที่ เหงียน ขาย (Nguyễn Khai) ได้นำเสนอในเรื่องสั้นของเขา เหงียน ขาย เป็นนักเขียนรุ่นอาวุโส เขาเริ่มอาชีพนักเขียนตั้งแต่สมัยสงครามและยังมีผลงานอย่างต่อเนื่องมาจนถึงในยุคปัจจุบัน เหงียน ขาย ได้ให้ความสำคัญกับปัญหาของผู้หญิง เช่น การที่ผู้หญิงต้องทำงานหนักเพื่อเลี้ยงดูลูกและดูแลสามี หรือต้องอดทนเพื่อประคับประคองครอบครัว แต่สำหรับเหงียน ขาย แล้ว เขาคิดว่าหน้าที่เหล่านั้นเป็นคุณลักษณะเฉพาะของผู้หญิง หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นธรรมชาติของผู้หญิง เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ผู้หญิงก็ต้องเป็นแม่และภรรยา และเมื่อเป็นแม่แล้วก็ย่อมต้องรักลูกและทำทุกอย่างเพื่อลูก แม้ว่าเขาจะเห็นใจผู้หญิงที่ทำงานหนักและเสียสละ แต่ก็ไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องแยกผู้หญิงออกจากหน้าที่เหล่านั้น เช่นในตอนหนึ่งของเรื่องสั้น “แม่และลูกๆ” (Mẹ và các con) ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1999 ตัวละครในเรื่องกล่าวว่า

อีกหน่อย เมื่อแก่ตัวขึ้น คุณก็คงคิดเหมือนฉัน ลูกนั้นสามารถลืมแม่ทิ้งแม่ได้ แต่แม่นั้นไม่มีวันทิ้งลูกได้ จะให้เอาเลือดเนื้อของตัวเองเลี้ยงลูกก็ยอม เช่นนี้แล้ว แม่ที่คิดถึงแต่ตนเองก็ไม่ผิดอะไรกับแม่น้ำที่ไหลทวนกระแส หรือคุณว่าไม่จริง ? (Nguyễn Khai, 1999 : 428)

ในเรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่งคือ “แม่สามียอดเยี่ยม” (Một mẹ chồng tuyệt vời) ซึ่งตีพิมพ์ในปีเดียวกัน เหยียน ชาย ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่าการได้เป็นภรรยาและแม่่นั้นเป็นความสุขอย่างยิ่งยวดสำหรับผู้หญิง รวมไปถึงการทำงานบ้านหรือการให้บริการแก่ลูกและสามีนั้นเป็นเรื่องปกติสำหรับผู้หญิง ไม่ว่าจะเป็นการได้ทำงานบ้านต่างๆ เช่น การเตรียมอาหาร ทำความสะอาดบ้าน หรือซักผ้า ดังที่สะท้อนในตอนหนึ่งของเรื่องสั้น

....และคนที่ยุ่งมาก กลับถึงบ้านแล้วเป็นต้องยุ่งคือคนที่เปี่ยมเมตตาและแม่ ทำไปพูดไป ทำไปบ่นไป เสื้อผ้าใส่แล้วทำไมไม่ใส่ในตะกร้า ทั้งไว้ไม่เป็นที่ เป็นทาง แล้วใครจะไปตามเก็บ กับข้าวกินเหลือไว้ก็ไม่เอาเข้าตู้เย็น ทั้งไปก็เสียดาย แต่ถ้าอุ่นใหม่ใครจะกล้ากิน....พูดกันมาเป็นอาทิตย์แล้ว ทั้งพ่อทั้งลูกไม่รู้ว่าจะพูดถึงกันหมดแล้วหรือยัง ฉันต้องทำงานวันละแปดชั่วโมง กลับมาถึงบ้านยังมีงานอีกเป็นพะเรอเกวียน นี่จะไม่ให้ฉันได้อ่านหนังสือ อ่านข่าวกันบ้างหรือ เป็นผู้ชายยังงั้นไม่รู้จักสงสารผู้หญิงกันบ้างเลย เมื่อได้ยินผู้หญิงบ่นโหม่งโง่งเงงแล้วก็อย่าได้นึกว่าพวกเธอเหล่านั้นลำบากลำบาก แท้จริงแล้ว พวกเธอกำลังมีความสุขและภูมิใจมาก (Nguyễn Khai, 1999 : 38-39)

ข้อความจากเรื่องสั้นที่แสดงไว้ด้านบนนั้นสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อหรือความเข้าใจของผู้ชายเกี่ยวกับหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้หญิง ซึ่งสะท้อนการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจนระหว่างหญิงชายในสังคมเวียดนาม หน้าที่ของผู้หญิงมักจะอยู่เฉพาะแต่ในครัวเรือน ไม่ว่าจะยุคสมัยใดผู้ชายส่วนใหญ่ก็ยังคาดหวังว่าผู้หญิงจะเป็นผู้ดูแลลูกและสามี อีกทั้งยังเชื่อว่าผู้หญิงมีความสุขในการทำหน้าที่ดังกล่าว ซึ่งเราจะเห็นว่าความคิดดังกล่าวเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของผู้หญิงในสังคม เพราะถ้าสังคมโดยรวมเชื่อว่าความเป็นแม่และความเป็นภรรยาเป็นธรรมชาติของ

ผู้หญิงและผู้หญิงเองมีความสุขที่จะเป็นแม่และภรรยา รวมไปถึงความพอใจในการทำงานบ้านแล้ว ก็คงไม่จำเป็นต้องมีการผลักดันประเด็นเกี่ยวกับความเสมอภาคระหว่างหญิงชายหรือการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของผู้หญิงในการทำงานบ้านหรือเลี้ยงดูลูกแต่อย่างใด

ความคิดของ เฮงียน ชาย นั้นก็ไม่ต่างไปจากความคิดของคนส่วนใหญ่ที่เชื่อว่าการเป็นภรรยาและการเป็นแม่นั้นเป็นความไฝ่ฝันอันสูงสุดของผู้หญิงทั้งในโลกตะวันออกและโลกตะวันตก เช่น บรูโน เบธเชอไฮม์ (Bruno Bettelheim) ผู้เป็นนักจิตวิทยาได้กล่าวถึงความปรารถนาของผู้หญิงไว้ดังนี้

พวกเรา (นักจิตวิทยา) จะต้องตระหนักถึงข้อเท็จจริงประการหนึ่งว่า ถึงแม้จะมีสตรีบางคนที่ต้องการจะเป็นนักวิทยาศาสตร์ และวิศวกรที่เก่งกาจอยู่บ้างก็ตามแต่ความปรารถนาอันแรกและอันสูงสุดของสตรีทั่วๆ ไป ก็คือเธออยากจะเป็นเพื่อนหญิงที่ดีที่สุดของผู้ชาย (สามี) และเป็นแม่ที่ดีที่สุดของลูก (อ้างใน กาญจนนา แก้วเทพ, 2536 : 79)

นอกจากนี้แล้ว ทศนคติของ เฮงียน ชาย เกี่ยวกับสตรีนั้นยังเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงร่องรอยของอิทธิพลของระบบผู้ชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) นั่นคือ เมื่อมีความขัดแย้งหรือความล้มเหลวในการแต่งงานแล้วมักจะเป็นความผิดของผู้หญิง และผู้หญิงมักจะถูกกล่าวโทษว่าการที่ผู้หญิงทำหน้าที่ของภรรยาและแม่บกพร่องหรือได้ไม่ดีพอจะมีผลกระทบต่อความสุขของครอบครัวโดยรวม เช่นเดียวกัน หากสามีมีภรรยาน้อยหรือมีความสัมพันธ์กับหญิงอื่น ก่อนที่จะดำเนินคดีที่เป็นสามี ผู้คนมักจะสงสัยว่าภรรยาเป็นผู้มีส่วนผิดด้วยเพราะถ้าภรรยาดีแล้วสามีคงไม่คิดนอกใจ ดังที่ เฮงียน ชาย ได้กล่าวไว้ในเรื่องสั้นเรื่องเดียวกันนี้ว่า

โอ ผู้หญิงที่สวยออกอย่างนั้น แถมยังฉลาดและมีน้ำใจงามอีก แต่กลับไม่สามารถรักษาสามีไว้ได้ในตอนผมเริ่มข่าวแล้ว จะให้คิดว่ายังงั้นนี่ (เพ็งอ้ง : 44)

ความเป็นแม่เป็นหน้าที่สำคัญของผู้หญิง

ในเรื่องสั้นเรื่อง “แม่กับลูก” (Mẹ và con) ของนักเขียน มา วัน ค้าง (Ma Văn Kháng) ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1986 ผู้เขียนได้นำเสนอภาพความขัดแย้งในใจของผู้หญิงหม้ายคนหนึ่งที่จะต้องเลือกระหว่างการเป็นแม่ที่ดีกับการเริ่มต้นชีวิตใหม่กับชายที่เธอรัก ซึ่งประเด็นเรื่องการแต่งงานใหม่ของผู้หญิงหม้ายนั้นถูกกล่าวถึงอย่างมากในช่วงแรกของการเข้าสู่ระบอบสังคมนิยม โดยที่นักปฏิวัติและนักเขียนมักมองว่าการห้ามผู้หญิงไม่ให้แต่งงานใหม่นั้นเป็นอาชญากรรมประเภทหนึ่งของระบบศักดินา เพราะเป็นการปิดกั้นไม่ให้ผู้หญิงได้มีความสุขในชีวิต เพราะตามธรรมเนียมโบราณของเวียดนามนั้นผู้หญิงที่จะต้องอยู่ปรนนิบัติพ่อแม่สามีและไม่แต่งงานใหม่ แม้ว่าสามีของเธอจะเสียชีวิตแล้วก็ตาม งานวรรณกรรมที่แต่งในช่วงปี ค.ศ. 1945 – 1975 เช่น เรื่อง “อึกก้าวหนึ่ง” (Đi bước nữa) ของเหงียน เท่ เฟื่อง (Nguyễn Thê Phuong) ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1960 ได้สนับสนุนให้ผู้หญิงหม้ายกล้าที่จะก้าวต่อไปหรือแต่งงานใหม่ ในยุคหลังนโยบายโดยเม้ย เรื่องสั้น “แม่กับลูก” ของมา วัน ค้าง ได้ทบทวนถึงปัญหาการแต่งงานใหม่ของผู้หญิง เรื่องสั้นเรื่องนี้มีเนื้อหาโดดเด่นในด้านการสะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างการทำหน้าที่เป็นแม่กับการแสวงหาความสุขส่วนตัวของผู้หญิงผ่านตัวละครหญิงในเรื่อง โดยเล่าเรื่องผ่านมุมมองของผู้หญิง

ในเรื่อง เชวียน (Duyên) มีอาชีพเป็นหมอ สามีของเธอเสียชีวิตระหว่างสงคราม เธอมีลูกสาวที่กำลังอยู่ในวัยรุ่นคนหนึ่งชื่อ หว่า (Hòa) เชวียน

เริ่มมีปัญหาเกี่ยวกับลูกสาวคนเดียวของเธอเมื่อมีนายพันทหารคนหนึ่งมาขอพบเธอ หว่าเกรงว่าแม่จะรักคนอื่นมากกว่าตนจึงเริ่มประท้วงและเรียกร้องความสนใจจากเธอด้วยวิธีต่างๆ เชวียนกังวลใจมากและรู้สึกสับสน เธอไม่รู้ว่าจะจัดการกับปัญหอย่างไร หรือจะเลือกใครระหว่างลูกสาวของเธอหรือชายที่เธอรัก แต่แล้วเราก็ก็นึกเห็นว่าเชวียนนั้นไม่กล้าที่ตัดสินใจทำอะไรที่ขัดกับขนบธรรมเนียมที่ผู้หญิงเวียดนามเชื่อหรือปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน นั่นคือเชวียนได้รับอิทธิพลจากความคิดที่ว่าการทำงานใหม่หรือหาความสุขส่วนตัวของผู้หญิงนั้นไม่สำคัญเท่ากับการทำหน้าที่ของการเป็นแม่ และเมื่อต้องเลือกระหว่างความสุขของตนกับการทำหน้าที่เป็นแม่แล้ว ผู้หญิงควรหักห้ามใจในเรื่องของความรักใหม่หรือความสุขส่วนตัวและหันกลับมาตั้งใจทำหน้าที่ของแม่ให้ดีที่สุด เพราะความรักระหว่างแม่-ลูกนั้นเป็นความรักสูงสุด เช่นที่เชวียนพยายามบอกกับตัวเองอยู่ตลอดเวลา

เธอรู้สึกโกรธและเจ็บปวดที่ถูกลูกสาวต่อว่า เธอตอบหน้าลูกสาว นี่คือการลงไม้ลงมือครั้งแรกในชีวิตการเป็นแม่ของเธอ เธอรู้สึกผิดหวังที่หลังจากเหตุการณ์เกิดขึ้น สองแม่ลูกกอดกันร้องไห้ตลอดคืน เธอคิดได้แล้วว่าเธอได้ละเลยต่อการดูแลลูก เธอสูญเสียความสุขที่แท้จริงของการเป็นแม่ เธอไม่ใช่สาว ๆ อีกต่อไปแล้ว แต่ทำไมเธอยังคงรู้สึกเช่นนั้นอีก คุณพระช่วย มันเป็นช่วงเวลาที่ยืนยงและบ้าคลั่ง (Ma Văn Kháng, 1986 : 16)

ในเรื่องสั้น “แม่กับลูก” นักเขียน มา วัน ค้าง พยายามที่จะเข้าใจความทุกข์ของผู้หญิงเมื่อเกิดความขัดแย้งในใจว่าจะต้องเลือกชายที่เธอรักหรือลูกของเธอ อย่างไรก็ตาม เราจะเห็นว่านักเขียนไม่ได้กล่าวโทษที่ผู้หญิงต้องการแต่งงานใหม่ แต่ได้แสดงความเห็นอกเห็นใจผู้หญิงที่ต้องเป็นหม้ายหรือตกอยู่ในสถานการณ์เช่นเดียวกันกับเชวียนด้วย อีกทั้ง ผู้เขียนยังได้

เสนอว่าผู้หญิงสามารถรักษา “ความเป็นแม่” ของตนไว้ได้แม้ว่าจะแต่งงานใหม่ก็ตาม นอกจากนี้ ผู้หญิงไม่ควรให้ “ความเป็นแม่” กลายเป็นอุปสรรคต่อความรักครั้งใหม่ด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความใจกว้างของนักเขียนที่พยายามจะประนีประนอมและหาทางแก้ไขปัญหาให้ตัวละครเอกในเรื่อง ทั้งนี้ มา วัน ค้าง เห็นว่าการที่เซวียนต้องสูญเสียสามีในช่วงสงครามนั้นก็น่าจะเป็นเพียงพอแล้วสำหรับการเสียสละในชีวิตของคนๆ หนึ่ง ดังนั้น เธอไม่ควรจะต้องเสียสละอะไรอีกและควรจะได้มีโอกาสที่จะมีความสุขกับชีวิตอีกครั้ง

เธอยังคงปรารถนาที่จะได้สัมผัสกับชีวิต ช่วงเวลาที่เหลืออยู่ยังอีกไกลนัก แต่เธอก็เข้าใจว่าช่วงเวลาสามสิบปีแห่งสงครามนั้น ความเสียสละนั้นไม่เพียงเพื่อใครเท่านั้น ความรู้สึกของเธอก็ไม่ต่างไปจากคนอื่น ยิ่งกว่านั้น ในตอนนี้ นอกเหนือจากความรักของเธอต่อนายพันก็คือหน้าที่ต่อลูกของเธอ เธอรักลูก ความรักนั้นนายกองและลูก ของเธอก็ไม่ยากให้เธอแบ่งความรักนั้นกับใคร น่าเศร้าที่ความรักนี้กลับเป็นอุปสรรคต่ออีกความรักนั้น ถ้าคนเราลองได้สูญเสียความรักไปแล้วก็ไม่อาจจะเรียกความรักนั้นกลับคืนมาได้อีก? (เพ็งอ้าง : 20)

อย่างไรก็ตาม ความพยายามที่ปรับทัศนคติของสังคมเวียดนามโดยรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ผู้หญิงเกี่ยวกับประเด็นนี้ก็คงไม่ถ่วงน้ำหนัก เพราะโดยทั่วไปแล้วสังคมเวียดนามมักมีอคติกับผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ เล ที (Lê Thi) ผู้เป็นนักวิชาการด้านสังคมวิทยาของเวียดนามได้กล่าวถึงลักษณะของครอบครัวชาวเวียดนามทั่วไปว่า ในกรณีที่มีสามีทำร้ายภรรยา พ่อแม่สามีมักเข้าลูกชายของตน ถ้าผู้ชายมีเมียช้อย เขาจะได้รับการให้อภัย แต่ถ้าหากภรรยามีชู้ เธอกลับถูกมองว่าได้ก่ออาชญากรรมที่ร้ายแรง เธอจะถูกประณามหรือเขียนตี และอาจจะถูกไล่กลับ

บ้านพ่อแม่ของตนให้เป็นที่ยับอาย ในกรณีที่ภรรยาไม่มีลูก สามีสามารถบังคับให้เธอหย่าหรือสามีอาจจะมิเมียน้อยได้ (Lê Thi, 1996 : 72) ซึ่งเราจะเห็นว่า สังคมเวียดนามค่อนข้างจะผ่อนปรนกับผู้ชายในเรื่องการสมรสและความสัมพันธ์ทางเพศมากกว่าผู้หญิง ผู้ชายสามารถมีสัมพันธ์ใหม่ได้โดยไม่ต้องหย่าร้างหรือรอให้ตนเองเป็นหม้ายเสียก่อน ในขณะที่ผู้หญิงนั้นแม้ว่าสามีของเธอเสียชีวิตไปแล้วก็ยังคงเป็นเรื่องยากและเรื่องใหญ่ในการตัดสินใจแต่งงานใหม่ เช่น ตัวละครเชวียนในเรื่องสั้น “แม่กับลูก” ของ มา วัน ค้าง

“ความเป็นแม่” กับประเด็นทางการเมือง

ความเป็นแม่ของผู้หญิงกลายเป็นประเด็นทางการเมืองในยุคหลังนโยบายโด่ยเม้ย นั่นคือ ความเป็นแม่ถูกนำมาเป็นตัวอย่างของความไม่เป็นธรรมในสังคม ความล้มเหลวของการปฏิวัติ และผลพวงจากความเหลวร้ายของสงคราม ทั้งนี้ นักเขียนได้ใช้ตัวอย่างของผู้หญิงกับประเด็นของ “ความเป็นแม่” เพื่อมุ่งวิพากษ์นโยบายของรัฐบาลในยุคหลังสงครามว่าละเลยหรือไม่เอาใจใส่ความเป็นอยู่ของผู้ที่เคยเข้าร่วมรบในสงครามเวียดนาม และตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุดคือตัวอย่างของผู้หญิงที่ไม่มีโอกาสแต่งงานและเป็นแม่ ซึ่งส่วนหนึ่งอาจจะมีสาเหตุมาจากสุขภาพเนื่องจากในช่วงเวลาที่ร่วมรบในสงครามนั้นต้องใช้ชีวิตอยู่ยากลำบากและขาดสุขอนามัยที่ดี ทำให้ผู้หญิงบางคนมีอาการผอมร่วง ประจำเดือนมาไม่ปกติหรือไม่มาเลย นอกจากนี้ ผู้หญิงส่วนหนึ่งอาจจะเลวร้ายที่จะหาคู่ครองได้เนื่องจากตอนที่ปลดประจำการนั้นมีอายุมากแล้ว และผู้ชายเวียดนามส่วนใหญ่นิยมแต่งงานกับผู้หญิงที่มีอายุน้อยกว่า สาเหตุเหล่านี้ทำให้ผู้หญิงจำนวนไม่น้อยต้องอยู่เป็นโสดหรือไม่สามารถมีลูกได้ ซึ่งสถิติจนถึงปี ค.ศ. 2004 แสดงให้เห็นว่าจำนวนผู้หญิงหม้ายหรืออยู่เป็นโสดโดยไม่มีบุตรมีอยู่ประมาณ 1.4 ล้าน คน (Omar, 2004 : 56) ซึ่งเป็นจำนวนไม่น้อยเลยที่เดียวสำหรับประเทศที่มีค่านิยมว่าหน้าที่หลักของ

ผู้หญิงคือการเป็นแม่ ดังนั้น ผู้หญิงเวียดนามจำนวนหนึ่งจึงยอมทำทุกอย่างเพื่อให้มีโอกาสได้เป็นแม่ เช่น มีความสัมพันธ์กับชายที่มีครอบครัวแล้ว หรือ ยอมรับความสัมพันธ์โดยไม่แต่งงานเพียงเพื่อจะได้มีลูก ตัวอย่างของปัญหาเหล่านี้ได้สะท้อนในนวนิยายขนาดสั้นของ โฮ่ แอญห์ ไท่ (Hò Anh Thái) ที่มีชื่อเรื่องว่า “ผู้หญิงบนเกาะ” (Người đàn bà trên đảo) ซึ่งตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1988 และเรื่องสั้นเรื่อง “เศษผ้า” (Những mảnh vụn) ของ โง่ หงอก โบย (Ngô Ngọc Bội) ซึ่งเขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1992

งานวรรณกรรมทั้งสองชิ้นได้เชื่อมโยงประเด็น “ความเป็นแม่” กับประเด็นทางการเมืองและผลกระทบของสงครามต่อผู้หญิง งานเขียนทั้งสองชิ้นนี้ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องราวของผู้หญิงซึ่งได้สูญเสียวัยเยาว์และความสุขส่วนตัวของพวกเธอไปกับสงคราม แต่เมื่อสงครามสงบลงแล้ว พวกเธอกลับมีชีวิตที่ไม่มีความสุข ส่วนหนึ่งเป็นเพราะค่านิยมของสังคมเวียดนามในยุคหลังสงครามกลับไปเน้นบทบาทของผู้หญิงในการเป็นภรรยาและเป็นแม่ ในยามสงครามคุณค่าของผู้หญิงอาจจะประเมินจากการเข้าร่วมรบในสงคราม เคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้ชาย หรือการทำงานในโรงงาน คอมมูน หรือสหกรณ์ต่างๆ แต่หลังจากที่สงครามยุติลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคหลังนโยบายโดยเม้ย ค่านิยมของสังคมกลับเน้นการที่ผู้หญิงเป็นภรรยาและแม่ที่ดีมากกว่าที่จะสนใจการมีส่วนร่วมหรือบทบาทในสังคมของผู้หญิง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะผู้ชายได้กลับมาจากสงครามและต้องหาตลาดงานหรือพื้นที่ให้กับทหารที่ปลดประจำการแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้ชายไม่ชอบที่ทำงานในหน่วยงานที่มีผู้หญิงเป็นหัวหน้าหรือผู้บริหาร เช่น ในนวนิยายเรื่อง “เกาะจ๋าม” (Cù lao tràm) ของเหงียน หมั่ง เตื่อง (Nguyễn Mạnh Tường) ซึ่งเขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1985 ได้ชี้ให้เห็นประเด็นความขัดแย้งในการทำงานของสหกรณ์แห่งหนึ่งที่เกาะจ๋าม ปัญหาเกิดจากการที่คนงานผู้ชายไม่ยอมรับการบริหารงานของหัวหน้าผู้หญิง ทั้งนี้ ไม่ใช่เพราะเธอทำงานไม่ดี แต่เป็นเพราะเธอเป็น

ผู้หญิง เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้หญิงจึงไม่ได้รับการสนับสนุนในที่ทำงานและขาดความกระตือรือร้นในการทำงานไปในที่สุด

นวนิยาย “ผู้หญิงบนเกาะของโหล่ แอญห์” ให้ มุ่งสะท้อนเรื่องราวของผู้หญิงบนเกาะกาดบักซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของโรงเพาะพันธุ์เต่าทะเล ผู้หญิงเหล่านี้เคยร่วมกันรบในสงครามเวียดนามและเมื่อสงครามยุติพวกเขาก็ถูกส่งมาทำงานที่นี่ เรื่องราวของพวกเขาถูกถ่ายทอดผ่านสายตาของเตื่องเด็กหนุ่มนักศึกษาที่ต้องการหลีกเลี่ยงจากความวุ่นวายของสงครามเมือง เขาได้พบว่าภายใต้ความเจ็บสงบของธรรมชาตินั้น จิตใจของผู้หญิงเหล่านี้กลับเต็มไปด้วยความปรารถนา พวกเขามีชีวิตอยู่อย่างเจ็บเหงาและเตี้ยวदन นอกจากนี้ พวกเขายังรู้สึกอับอายที่ไม่ได้แต่งงานและไม่มีลูก ผู้หญิงบางคนยอมแต่งงานกับผู้ชายที่ไม่มีคุณสมบัติใดๆ เพียงเพราะต้องการให้ได้ชื่อว่าได้แต่งงานแล้วและเพื่อจะได้มีโอกาสมีลูกสักคนหนึ่ง บนเกาะแห่งนี้เตื่องจึงต้องช่วยตอบสนองความต้องการทางเพศให้แก่ผู้หญิงเหล่านี้ โดยไม่ต้องมีข้อผูกมัดต่อกัน จุดมุ่งหมายสูงสุดของการมีเพศสัมพันธ์ในแต่ละครั้งคือการมีลูก ซึ่งผู้หญิงเหล่านี้ต้องนับวันมีรอบเดือนของตนอย่างรอบคอบก่อนที่จะนัดพบกับเตื่อง

สิ่งที่ผู้เขียนต้องการเสนอผ่านเรื่องราวของผู้หญิงบนเกาะกาดบักคือชีวิตที่ทุกข์ยากของผู้หญิงบนเกาะเป็นผลของความโหดร้ายของสงคราม นอกจากนี้ ผู้หญิงเหล่านี้ยังไม่ได้รับการตอบแทนสำหรับความเสียสละของพวกเขาในช่วงสงคราม พวกเขามีส่วนร่วมในงานของประเทศและเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จในการกู้ชาติและขับไล่กองกำลังต่างชาติ แต่พวกเขากลับมีชีวิตที่ลำบากและไม่มีความสุข แม้แต่การเป็นแม่ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้หญิง พวกเขาก็ไม่สามารถเป็นได้ สงครามไม่ได้แต่ลิดรอน

วัยเยาว์ของพวกเขาแต่ยังทำให้เธอหมดโอกาสในการเป็นแม่ จากตอนหนึ่งของเรื่อง ตัวละครได้พูดว่า

ตอนนั้น พวกเราคิดแต่เรื่องรบชนะข้าศึกและสันติภาพ สันติภาพจะนำซึ่งทุกสิ่ง ไม่ว่าจะเป็นความสุข สามี และลูก... (Hô Anh Thái, 2003 : 122)

แต่ท้ายที่สุดแล้ว ผู้หญิงเหล่านี้ต้องพบกับความผิดหวัง เพราะแม้ว่าประเทศเวียดนามจะได้มาซึ่งสันติภาพแล้ว แต่พวกเขากลับไม่มีโอกาสมีครอบครัวดังที่หวังไว้ ในช่วงสงครามนั้น รัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ได้มีนโยบาย “สามเลื่อน” นั่นคือ หนึ่งให้เลื่อนการมีความรักไปก่อนจนกว่างานของชาติจะสำเร็จ แต่ถ้าได้รักกันไปแล้วก็ให้เลื่อนการแต่งงาน แต่ถ้าแต่งงานแล้วก็ให้เลื่อนการมีลูกไปก่อน แต่ในยุคหลังสงคราม ผู้หญิงหลายคนกลับเสียชีวิตหรือเสียใจที่เธอได้ปฏิบัติตามนโยบายอย่างเคร่งครัด ดังที่ได้สะท้อนผ่านคำพูดของตัวละครในเรื่อง

หลังปี 1973 หน่วยของเราได้ย้ายไปที่อื่น...เพื่อน ๆ หลายคนยังทำงาน อยู่ที่หน่วย ปีนี้บ้านเมืองสงบแล้วแต่คนที่ฉันเฝ้ารอยังไม่กลับมา ในช่วงที่ต่อสู้กับอเมริกัน พวกเรามีชีวิตอยู่ท่ามกลางความเป็นความตาย ดังนั้นจึงสามารถระงับหรือลืมความปรารถนาพื้นฐานอื่นๆ ได้ แต่มาถึงตอนนี้ เราไม่สามารถลืมมันได้ ฉันพร่ำบอกตัวเองว่าอายุมากแล้ว และคงไม่โอกาสแต่งงานได้อีก แต่ถ้าฉันมีลูกสักคนก็คงจะดีไม่น้อย แค่ว่าเพียงแต่ตอนนั้นฉันไม่รักนวลสงวนตัวมากไปอย่างน้อยตอนนั้นฉันก็คงจะมีลูกกับคนที่ฉันรัก ฉันจะถนอมตัวเองไว้ทำไมกัน หรือรักษาพรหมจรรย์ไว้เพื่อใครอีก เมื่อตอนนี้อยู่คนเดียวแล้ว การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะอาจทำให้ฉันมีกำลังใจ

เข้มแข็งหรือเด็ดเดี่ยวขึ้นมาบ้าง แต่ความเป็นหมู่คณะไม่สามารถทำให้ฉันได้มาซึ่งความสุขส่วนตัว (เพ็ญอ้าง : 122-123)

นวนิยาย “ผู้หญิงบนเกาะ” ของโห่ แอญห์ ไซ่ มีเนื้อหาใกล้เคียงกับเรื่องสั้น “เศษผ้า” ของโง่ หงอก โป่ย (Ngô Ngọc Bội) ซึ่งเน้นเรื่องราวชีวิตของผู้หญิงที่เข้าร่วมในสงคราม ผู้เขียนบอกเล่าเรื่องราวผ่านตัวละครเซวี่ยน ในช่วงระหว่างสงครามเธอทำงานหนักมากจนมีผลต่อสุขภาพและต้องเข้าพักรักษาในสถานพยาบาลแห่งหนึ่ง เธอได้ใช้เวลาช่วงดังกล่าวไปกับเย็บผ้าห่มจากเศษผ้าชิ้นเล็กๆ ทำเสร็จแล้วนำไปขาย ชีวิตของเธอในยุคหลังสงครามนั้นเต็มไปด้วยความยากลำบาก และเช่นเดียวกันกับผู้หญิงและคนแก่จำนวนไม่น้อยในหมู่บ้านของเธอที่ต้องออกเดินทางไปขอทานต่างถิ่นเพราะภัยธรรมชาติและ ความแห้งแล้ง จนวันหนึ่งเมื่อเธอเดินทางไปหาเพื่อนของเธอที่แฟลตแห่งหนึ่ง เธอได้พบกับผ้าห่มที่เธอเคยเย็บจากเศษผ้าชิ้นเล็กๆ และเจ้าของผ้าห่มคือเปี่ยน ผู้เป็นนักข่าว เปี่ยนอาศัยอยู่กับลูกสาวของเขา ส่วนภรรยาของเขาเสียชีวิตไปแล้ว ผ้าห่มจากเศษผ้าผืนนั้นทำให้เซวี่ยนได้รู้จักกับเปี่ยน ทั้งสองได้พูดคุยกันถึงประสบการณ์ของตนในช่วงสงครามและเซวี่ยนได้เปิดเผยกับเปี่ยนถึงความฝันของเธอ นั่นคือ เธอต้องการที่จะมีความรัก มีครอบครัว และมีลูก เมื่อเปรียบเทียบกับตัวเธอกับเพื่อนของเธอคือ ฐ ผู้เคยร่วมทำงานในสงครามด้วยกันแล้ว เธอคิดว่าฐโชคดีกว่าเธอมาก เพราะอย่างน้อย ฐก็มีลูก เซวี่ยนขอร้องให้เปี่ยนช่วยให้เธอได้สมหวัง

ฉันขอร้องคุณ อ๋อนวอนคุณ โปรดอย่ารังเกียจฉันเลย อย่าทิ้งฉันไป ที่ผ่านมาในชีวิต ฉันยังไม่เคยรู้ว่ามันเป็นอย่างไร คุณช่วยให้ฉันได้เป็นผู้หญิงสักครั้ง ถ้าตายไปแล้ว ฉันยัง... ฐมีลูกแล้ว เธอได้สมความปรารถนาแล้ว ฉันทำอะไรผิด ชีวิตฉันถึงต้องเป็นอย่างนี้ (Ngô Ngọc Bội, 1997 : 110)

เนื่องจากเขวี่ยนมีสุขภาพที่ไม่แข็งแรง ร่างกายผอมแห้ง และเบี่ยนเองก็เห็นว่าร่างกายของเธอทรุดโทรมจนไม่หลงเหลือความเป็นผู้หญิงอีกต่อไปแล้ว ความปรารถนาของเธอจึงไม่อาจเป็นจริงได้ งานเขียนของโฮ่ แอญห์ ไท่ และ โง หงอก โป่ย ไม่เพียงแต่สะท้อนถึงความปรารถนาของผู้หญิงเวียดนามส่วนหนึ่งในยุคหลังสงคราม แต่ยังถ่ายทอดความไม่พอใจของผู้เขียนที่มีต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเวียดนามในยุคหลังสงครามอีกด้วย นอกจากนี้แล้ว ในงานเขียนทั้งสองชิ้นนี้ยังชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงในยุคหลังนโยบายโด่ยเม้ยที่เน้นระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเสรี หรือพัฒนาเศรษฐกิจตามระบบทุนนิยมมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ รัฐบาลได้ยกเลิกระบบคอมมูนและแบ่งที่ดินให้ประชาชนจัดการกันเอง ซึ่งเป็นการรื้อฟื้นสังคมเกษตรแบบเดิมที่เน้นการทำงานแบบระบบครอบครัว แม้การปรับเปลี่ยนนโยบายดังกล่าวทำให้ผลผลิตทางการเกษตรของประเทศเพิ่มมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็ทำให้สถานภาพของผู้หญิงกลับไปเป็นสมาชิกของครัวเรือนและมีบทบาททางสังคมน้อยลง เพราะอำนาจการตัดสินใจต่าง ๆ จะขึ้นอยู่กับผู้ชายซึ่งมีฐานะเป็นหัวหน้าครอบครัว ต่างจากระบบคอมมูนที่ทั้งผู้หญิงและผู้ชายต่างเป็นสมาชิกของคอมมูนเช่นเดียวกัน

ผู้หญิงเวียดนามจำนวนไม่น้อยมีความปรารถนาที่จะเป็นแม่ แม้ว่าการได้เป็นแม่โดยไม่ได้แต่งงานนั้นอาจจะทำให้เธอได้รับการเหยียดหยามดูถูกจากสังคมรอบข้าง หรือในบางกรณีอาจจะถูกขับไล่ออกจากหมู่บ้าน สาเหตุหลักก็คือผู้หญิงส่วนใหญ่เชื่อว่าการมีลูกจะเป็นการรับรองความสุขและการมีที่พึ่งในวัยชรา ดังนั้น แม้ว่าพวกเธอจะไม่มีสามี แต่ก็มีความจำเป็นที่เธอต้องมีลูก นอกจากนี้แล้วยังเป็นผลมาจากความเชื่อที่ว่าลูกชายจะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ให้แก่บรรพบุรุษ ซึ่งในปัจจุบัน ในการกำหนด

นโยบายของรัฐหรือทัศนคติของสังคมได้แสดงความเห็นอกเห็นใจผู้หญิงที่มีลูกโดยไม่ได้แต่งงานหรือมีสามีมากขึ้น (Nguyễn Thanh Tâm, 1996 : 87-92)

ผู้หญิงกับการทำแท้ง

ในเรื่องสั้น “จดหมายถึงแม่โหวเกอ” ของนักเขียนหญิงหน้าใหม่ชื่อ อีบาน (Y Ban) ได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการทำแท้งในสังคมเวียดนามยุคปัจจุบัน ซึ่งกรณีการทำแท้งมีให้เห็นมากขึ้นในสังคมเวียดนามยุคหลังนโยบายโดยเม้ย เช่น ฉากหนึ่งในเรื่องสั้นเรื่อง “นายพลหลังเกษียณ” (Tuớng về hưu) ของเหงียนฮุยเถียบ (Nguyễn Huy Thiệp) เมื่อตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1987 ก็ได้สร้างความตกใจให้กับผู้อ่านเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้เขียนได้บรรยายฉากการเลี้ยงหมาพันธุ์อัลเซเชียนด้วยซากทารกจากการทำแท้งซึ่งแพทย์หญิงเจ้าของบ้านได้นำมาจากคลินิกทำแท้งของเธอ อย่างไรก็ตาม เรื่อง “จดหมายถึงแม่โหวเกอ” มีความโดดเด่นในการนำเสนอปัญหาจากมุมมองของผู้หญิงที่ทำแท้งเอง

จากชื่อเรื่อง เราเห็นได้ว่าผู้เขียนจงใจที่จะกล่าวถึง “แม่โหวเกอ” ซึ่งเป็นตำนานของต้นกำเนิดเผ่าพันธุ์ชาวเวียดนาม ดังที่ได้เสนอไปในตอนต้นของบทความนี้ แม่โหวเกอเป็นตัวแทนของ “ความเป็นแม่” แม่โหวเกอเปรียบได้กับแม่ของคนทั้งชาติ ในฐานะที่เป็นผู้ให้กำเนิดชาวเวียดนาม ในเรื่องสั้นเรื่องนี้ ผู้เขียนนำเสนอเรื่องราวผ่านมุมมองของเด็กสาวคนหนึ่งซึ่งทำแท้งและต้องนอนพักอยู่โรงพยาบาล ซึ่งผู้อ่านสามารถเดาได้ว่าเธอต้องทำแท้งด้วยความเห็นชอบ (หรือการบังคับ) ของแม่ของเธอเองเนื่องจากเธอตั้งท้องก่อนวัยอันควร สำหรับเด็กสาวแล้ว คำจำกัดความของแม่คือ

ผู้ที่เป็นแม่คือผู้ที่ให้กำเนิดมนุษย์ ให้กำเนิดบุตร คือคนแรกที่เข้าใจจิตใจของลูกสาว รู้สึกร่วมและเข้าใจถึงความเจ็บปวด รวมถึงทำให้ความรู้สึกเจ็บปวดนั้นสิ้นไปด้วย (Y Ban, 1993 : 184)

การท้าทายความคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่ปรากฏอย่างชัดเจนโดยผ่านการบรรยายอารมณ์และความรู้สึกของเด็กสาวในเรื่อง ผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงถูกคาดหวังจากสังคมให้ทำหน้าที่เป็นแม่แต่ไม่มีใครสนใจหรือมองเห็นปัญหาของผู้หญิง สังคมมักจะเรียกร้องจากผู้หญิงแต่ไม่เคยพยายามที่จะเข้าใจผู้หญิงหรือปัญหาของผู้หญิง ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าปัญหาสตรีถูกละเลยและไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังนักในสังคมเวียดนาม ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเวียดนามมักเผชิญกับสภาวะสงครามทำให้ปัญหาความอยู่รอดของประเทศนั้นเป็นประเด็นหลักที่คนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญ ส่วนประเด็นเรื่องความเสมอภาคทางเพศนั้นมักถูกมองว่าเป็นเรื่องรองหรือไม่สำคัญมากนัก ผู้ชายมีบทบาทสำคัญในการทำสงครามซึ่งมีผลโดยตรงกับความอยู่รอดของประเทศ จึงทำให้ลักษณะเด่นของเพศชายคือความกล้าหาญ มักจะได้รับความยกย่องอยู่เสมอ ซึ่งในยุคสงคราม ผู้หญิงได้รับการยอมรับก็ต่อเมื่อสามารถร่วมรบในสงครามได้เช่นเดียวกันกับผู้ชาย นอกจากนี้ ในสังคมเวียดนาม ผู้ชายยังมีบทบาทในการกำหนดนโยบายทางสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรม นักเขียนและกวีส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย จึงทำให้สถานภาพของผู้ชายสูงกว่าผู้หญิงมาก ดังที่นักเขียนอี บานพยายามสะท้อนในเรื่อง

แม่โหวเกอให้กำเนิดลูกชาย 50 คน และลูกสาว 50 คน บรรดาลูกชายของแม่ต่างเป็นวีรบุรุษ กวี ส่วนลูกสาวกลายเป็นผู้หญิง ประเทศของวีรบุรุษ ข้าราชการกรรณ มีภัยธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง แม่จึงสนใจแต่วีรบุรุษและกวี แม่ไม่ได้ให้ความสนใจต่อบรรดาลูกสาวซึ่งอ่อนโยนและบอบบาง และไม่เรียกร้องสิ่งใด แต่ตอนนี้ ลูกขอ

เรียกร้องบ้าง แม่จำ แม่โปรดสนใจลูกสักนิด โปรดมองถึงความ
เจ็บปวดของผู้เป็นลูกสาวและผู้เป็นแม่ (เพ็งอ้ง : 215)

บทสรุป

ในการศึกษาชนเผ่านิวกินี มาร์กาเรต มีด (Margaret Mead) พบว่า
สมาชิกชาย-หญิงของชนเผ่าสามชนเผ่าที่เธอศึกษานั้นไม่มีความแตกต่าง
ทางด้านบุคลิกภาพอย่างเด่นชัดนัก (อึ้งใน พรพิไล ถมั่งรักษ์สัตย์, 2539 :
14-15) นอกจากนี้ เอเดรียน ริช (Adrienne Rich) ผู้เขียนหนังสือ *Of
Women Born* ได้กล่าวว่า “ความเป็นแม่” นั้นเป็นประสบการณ์ของปัจเจกชน
และสถาบัน กล่าวคือความเป็นแม่นั้นหากมองอย่างผิวเผินก็จะเห็นว่าเป็น
เรื่องของประสบการณ์ส่วนตัวของผู้หญิงแต่ละคน แต่ในขณะเดียวกันก็มี
ความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกับเรื่องของสถาบันและการเมือง ทั้งนี้เพราะความคิด
เรื่อง “ความเป็นแม่” เกิดจากความคาดหวังของสังคมในเรื่องของบทบาทและ
หน้าที่ของผู้หญิง ซึ่งเห็นได้ชัดเจนในสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ซึ่ง
ผู้ชายมักเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดค่านิยมของสังคม ซึ่งเมื่อ
เปรียบเทียบกับสังคมเวียดนามแล้วเราจะเห็นว่าความคิดเรื่อง “ความเป็นแม่”
ก็เป็นไปในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน นั่นคือ การเป็นแม่คือสิ่งที่สังคมเวียดนาม
คาดหวังจากผู้หญิงและในขณะเดียวกันความคิดเกี่ยวกับการเป็นแม่ได้
กลายเป็นบรรทัดฐานในการกำหนดหน้าที่และบทบาทของผู้หญิงในสังคมมา
อย่างต่อเนื่อง ในประวัติศาสตร์อันยาวนานของประเทศเวียดนาม ความคิด
เกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” อาจจะได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทาง
เศรษฐกิจและสังคมของประเทศบ้าง แต่โดยพื้นฐานแล้ว แนวคิดเรื่อง “ความ
เป็นแม่” นั้นยังฝังรากลึกอยู่ในสังคมเวียดนามมาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่ายุคใด
สมัยใด ความเป็นหญิงและความเป็นแม่นั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้
และไม่่ว่าเราจะเชื่อว่า “ความเป็นแม่” นั้นเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานหรือธรรมชาติ

ของผู้หญิงหรือไม่ก็ตาม “ความเป็นแม่” ได้กลายเป็นค่านิยมหรืออุดมคติของผู้หญิงเวียดนาม ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าความคิดดังกล่าวเป็นผลพวงมาจากแนวคิดของสังคมนิยมที่กำหนดโดยระบบ “ผู้ชายเป็นใหญ่” นั่นคือ การจำกัดกรอบของผู้หญิงไว้เฉพาะการเป็นภรรยาหรือการเป็นแม่ก็เพื่อแยกผู้หญิงออกจากการมีส่วนร่วมในระดับสังคมหรือกำหนดพื้นที่ที่อยู่เฉพาะแต่ในอาณาเขตของบ้านเท่านั้น

จากการศึกษาวรรณกรรมเวียดนามที่ขึ้นในยุคหลังนโยบายโดยเมี่ยนักเขียนได้แสดงความเห็นอกเห็นใจผู้หญิงแต่ก็ได้ย้ำให้เห็นถึงค่านิยมที่ต้องการให้ผู้หญิงเป็นแม่ไปพร้อมๆ กันด้วย ไม่ว่าจะเป็นนักเขียนจะตระหนักหรือไม่ก็ตามแต่องานวรรณกรรมในยุคหลังนโยบายโดยเมี่ยนได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของการเป็นแม่และสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของสังคมที่ผูกติด “ความเป็นหญิง” ไว้กับ “ความเป็นแม่” มากกว่าที่จะพยายามปลดปล่อยให้ผู้หญิงออกจากกรอบความคิดดังกล่าวและมุ่งพัฒนาศักยภาพของตนในด้านอื่นๆ หรือแม้แต่ในรัฐธรรมนูญ ปี ค.ศ. 1992 ข้อที่ 63 ก็ได้ให้ความสำคัญกับ “ความเป็นแม่” เช่นกัน โดยระบุไว้ว่า

All citizens, women and men enjoy equal rights in all aspects: political, economic, cultural, social and family. All acts of discrimination against women, all violations of women's dignity are strictly prohibited. The State and society shall create favorable conditions for women to raise their level and unceasingly bring into play their role in society, care for the development of maternity hospitals, pediatrics, nursery schools and other welfare benefits to alleviate family burdens and create conditions for women to engage in productions, work,

education, treatment of diseases, relaxation and fulfillment of the mother's task (อ้างใน Lê Thị Nhâm Tuyết, ed., 2002 : 227)

ดังนั้น “ความเป็นแม่” ในวรรณกรรมเวียดนามหลังยุคนโยบายโดยแม่ จึงเป็นเพียงการสานต่อของค่านิยมหรือความเชื่อตามขนบดั้งเดิมเกี่ยวกับ บทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงที่ผูกติดอยู่กับ “ความเป็นแม่” และยิ่งไปกว่านั้น “ความเป็นแม่” ของผู้หญิงเวียดนามยังมักจะถูกมองว่าเป็นประเด็นทางการเมือง กล่าวคือ ผู้เขียนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะนักเขียนชาย มักมองผู้หญิงที่ไม่สามารถเป็นแม่ได้ว่าเป็นเหยื่อของสงครามหรือความล้มเหลวของนโยบายทางการเมือง ปัญหาของผู้หญิงจึงไม่แตกต่างไปจากปัญหาของกลุ่มคนผู้ขาดโอกาสหรือถูกกดขี่อื่นๆ “ความเป็นแม่” เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่อยู่กับผู้หญิง แม้ว่าผู้หญิงจะเป็นอย่างอื่นได้อีกมากมาย แต่ถ้าหากไม่ได้เป็นแม่แล้ว เธอก็จะเป็นผู้หญิงที่ไม่สมบูรณ์ และความคิดดังกล่าวเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในสังคมเวียดนาม โดยที่วรรณกรรมเองก็ไม่มี ความพยายามที่จะท้าทายความคิดดังกล่าวอย่างจริงจังเลย จะมีก็เพียงแต่งานเขียนของนักเขียนหญิง อี บาน (Y Ban) ที่สะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงไม่เคยได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันเลย เช่นนี้แล้ว ผู้หญิงไม่เพียงแต่ถูกละเลยในหน้าประวัติศาสตร์ของเวียดนามเท่านั้น วรรณกรรมเองก็มองไม่เห็นปัญหาที่แท้จริงของผู้หญิง

ดังที่สะท้อนผ่านงานวรรณกรรมเวียดนามที่เขียนขึ้นหลังยุคนโยบายโดยแม่ นักเขียนมักจะโยงประเด็น “ความเป็นแม่” ของผู้หญิงเข้ากับการเรียกร้องทางการเมือง ความยุติธรรมในสังคม หรือเรื่องของมนุษยธรรม แต่ไม่เคยมองในประเด็นของความไม่เท่าเทียมกันทางเพศและไม่เคยตระหนักว่าความคาดหวังจากสังคมเกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” นั้น ได้กลายเป็นหลุมพรางขนาดใหญ่สำหรับผู้หญิงเวียดนาม เพราะสิ่งที่ทำให้ผู้หญิงเวียดนามรู้สึกว่าคุณเธอเองไม่สมบูรณ์นั้นไม่ใช่จากการที่เธอไม่ได้เป็นแม่แต่เป็นเพราะความเชื่อ

หรือค่านิยมของสังคมเกี่ยวกับบาทและหน้าที่ของผู้หญิงที่เกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” ต่างหาก ดังนั้นการแก้ปัญหาที่แท้จริงน่าจะอยู่ที่การช่วยให้ผู้หญิงพยายามหลุดพ้นจากกรอบความคิดดังกล่าว แต่น่าเสียดายที่ไม่มีการเขียนขึ้นใดในยุคลังนโยบายโดยแม่ซึ่งถือเป็นว่าเป็นยุค “เปลี่ยนใหม่” ของวรรณกรรมเวียดนามกล่าวถึงประเด็นนี้เลย จากการวิเคราะห์งานวรรณกรรมเวียดนามในยุคนโยบายโดยแม่และการเปรียบเทียบเนื้อหาและมุมมองเกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” ที่ปรากฏในงานเขียนก่อนหน้านี้ได้สะท้อนถึงข้อเท็จจริงที่ว่า ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจและการเมืองของเวียดนามตั้งแต่มีการประกาศนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1986 การเปลี่ยนแปลงของค่านิยมของสังคมเวียดนามที่เกี่ยวกับสตรีนั้นกลับเป็นไปอย่างช้าๆ หรืออาจจะเรียกได้ว่าแทบจะไม่มีเปลี่ยนแปลงเลย มีหน้าซ้ำ มายาคติเกี่ยวกับ “ความเป็นแม่” นั้นยังถูกตอกย้ำผ่านวาทกรรมประเภทต่างๆ อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งในหน้าวรรณกรรมด้วย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ. 2536. **ม่านแห่งอคติ: ความสัมพันธ์ระหว่างสตรีกับสถาบันสังคม**. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.
- พรพีไล ถมั่งรักษัสัตว์. 2539. **ปรัชญาผู้หญิง**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วารุณี ภูริสินสิทธิ์. 2545. **สตรีนิยม : ขบวนการอุดมคติแห่งศตวรรษที่ 20**. กรุงเทพฯ : คบไฟ.

ภาษาเวียดนาม

- Trần Trọng Đăng Dân. 1999. **Góp mấy dòng vào văn học**. Hanoi: NXB Khoa Học Xã Hội,
- Nguyễn Khải. 1999. “Mẹ và Các Con” trong **Tuyển Tập Truyện Ngắn Nguyễn Khải**. Hanoi: NXB Văn học,
- Nguyễn Khải, 1999. “Một Mẹ Chồng Tuyệt Vời” trong **Truyện Ngắn và Kịch**. TP Hồ Chí Minh: NXB Trẻ.
- Ma Văn Kháng, 1986. “Mẹ và Con” trong **Ngày Đẹp Trời**. Hanoi: NXB Lao Động.
- Hồ Anh Thái, 2003. “Người Đàn Bà trên Đảo” trong **2 Tiểu Thuyết**. Hanoi: NXB Phụ Nữ.
- Ngô Ngọc Bội, 1997. “Những Mạnh Vụn” trong **Lạc Việt 16, edited by Dan Duffy**. New Haven: Yale Center for International and Area Studies.

Y Ban, 1993. "Thư Gửi Mẹ Âu Cơ" trong **Những Truyện Ngắn Hay**.
Hanoi: NXB Thiên Nhiên.

ภาษาอังกฤษ

Bergman, Arlene Eisen. 1975. **Women of Vietnam**. 2nd edition. San
Francisco: People.

Hue-Tam Ho Tai. 2001. "Faces of Remembrance and Forgetting" in
Hue-Tam Ho Tai,ed. **The Country of Memory**. Berkeley:
University of California. pp. 168-170.

Huu Ngoc. 1998. **Sketches for a Portrait of Vietnamese Culture**.
Hanoi: The Gioi.

Korinek, Kim. "Maternal Employment during Northern Vietnam's Era of
Market Reform" Social Forces. 83,2. pp. 791-822.

Le Thi. 1996. "Women, Marriage, Family, and Gender Equality" in
Barry, Kathleen,ed. **Vietnam's Women in Transition**. London:
Macmillan Press,

Le Thi Nham Tuyet,ed. 2002. **Images of the Vietnamese Woman in
the New Millennium**. Hanoi: The Gioi.

Marr, David G. 1981. **Vietnamese Tradition on Trial, 1920-1945**.
Berkeley, CA: University of California.

Nguyen Thanh Tam. 1996. "Remarks on Women Who Live without
Husbands" in Barry, Kathleen,ed. **Vietnam's Women in
Transition**. London: Macmillan. pp. 87-92.

Omar, Karima. 2004. "National Symbolism in Constructions of Gender:
Transformed Symbols in Post-Conflict States" in Seton Hall

Journal of Diplomacy and International Relations
(Winter/Spring).

Pham Van Bich. 1999. **The Vietnamese Family in Change: The Case of the Red River Delta.** Surrey: Curzon.

Pike, Douglas. 1966. **Viet Cong: The Organisation and Techniques of the National Liberation Front of South Vietnam.** Massachusetts : The M.I.T.

Rich, Adrienne. 1995. **Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution.** New York: W.W. Norton & Company.

Turner, Karen. 1998. **Even the Women Must Fight: Memories of War from North Vietnam.** New York: John Wiley and Sons.

Websites

[http:// www.marxists.org/](http://www.marxists.org/)

ภาคผนวก : ประวัตินักเขียน

1. อี บาน (Y Ban)

อี บาน เป็นนักเขียนหญิงที่เป็นที่รู้จักมากคนหนึ่งของเวียดนามในยุคหลังนโยบายโด่ยเม้ย เธอเกิดเมื่อปี ค.ศ. 1961 ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่เมืองฮานอย ผลงานของเธอส่วนใหญ่เป็นเรื่องสั้นมีเนื้อหาเกี่ยวกับผู้หญิง ผลงานที่สร้างชื่อให้เธอได้แก่ เรื่องสั้น “ผู้หญิงมีพลังวิเศษ” (Nữ giới đàn bà có ma lực) พิมพ์ในปี ค.ศ. 1983 และเรื่อง “ผู้หญิงมาจากความมืด” (Nữ giới đàn bà sinh ra từ bóng đêm) พิมพ์ในปี ค.ศ. 1993

2. โห่ แอญห์ ไท่ (Hò Anh Thái)

โห่ แอญห์ ไท่ เป็นนักเขียนที่เป็นที่รู้จักกันดีอีกหนึ่งของเวียดนามในยุคหลังนโยบายโด่ยเม้ย เขาเกิดวันที่ 18 ตุลาคม ค.ศ. 1960 ที่จังหวัดเหงะอาน (Nghệ An) ซึ่งอยู่ในตอนกลางของประเทศ โห่ แอญห์ ไท่ จบการศึกษาระดับปริญญาเอกในสาขาอารยธรรมตะวันออก และปัจจุบันรับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ เขามีผลงานตีพิมพ์เป็นจำนวนมากและได้ผลงานหลายชิ้นได้รับการแปลเป็นภาษาต่างประเทศด้วย เช่น “ผู้หญิงบนเกาะ” (Nữ giới đàn bà trên đảo) ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษในชื่อเรื่อง *The Women on the Island* และ “มาจากหมอกสีแดง” (Trong sương hồng hiện ra) ในชื่อเรื่อง *Behind the Red Mist*

3. เหงียน ชาย (Nguyễn Khai)

เหงียน ชาย เป็นนามปากกาของ เหงียน แหม่ง ชาย (Nguyễn Mạnh Khai) เขาเกิดเมื่อปี ค.ศ. 1930 ที่ฮานอย เหงียน ชาย เป็นทหารตั้งแต่อายุ 16 ปี เมื่ออายุได้ 25 ปี ได้เริ่มงานเขียน ต่อมาได้ทำงานในกองบรรณาธิการของวารสารวรรณกรรมและศิลปะของกองทัพ (Văn Nghệ Quân

Đội) ในปี ค.ศ. 1988 ได้ย้ายไปทำงานที่สมาคมนักเขียนแห่งเวียดนาม ปัจจุบัน เหงียน ข่าย และครอบครัวอาศัยอยู่ที่เมืองโฮจิมินห์ ซิตี้ (ชื่อเดิม ไซ่ง่อน) ซึ่งอยู่ทางใต้ของประเทศ เหงียน ข่าย มีผลงานได้รับการตีพิมพ์และงานเขียนของเขาได้รับรางวัลมากมาย รวมทั้งรางวัลซีไรต์ในปี พ.ศ. 2543

4. โง หงอก โบ่ย (Ngô Ngọc Bội)

โง หงอก โบ่ย เกิดเมื่อปี ค.ศ. 1929 ที่จังหวัดฝูเถาะ (Phú Thọ) ในช่วงวัยรุ่นเขาได้เข้าร่วมกองทัพเวาชน ต่อมาได้ทำงานในตำแหน่งเจ้าหน้าที่โฆษณาประชาสัมพันธ์ของรัฐในระหว่างปี ค.ศ. 1949 -1957 และเป็นบรรณาธิการของวารสารวรรณกรรมและศิลปะ (Văn Nghệ) งานเขียนส่วนใหญ่ของเขามีเนื้อหาเกี่ยวกับชาวนาและชนบท ซึ่งน่าจะมาจากประสบการณ์ในช่วงที่เขาทำงานเป็นเจ้าหน้าที่โฆษณาประชาสัมพันธ์ของรัฐ ปัจจุบัน โง หงอก โบ่ย อาศัยอยู่ที่เมืองฮานอย

5. มา วัน ค้าง (Ma Văn Kháng)

มา วัน ค้าง เกิดเมื่อปี ค.ศ. 1936 ที่เมืองฮานอย เขาจบการศึกษาด้านครุศาสตร์ เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วได้ทำงานเป็นครูสอนหนังสือตามจังหวัดในแถบภาคตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศ ซึ่งพื้นที่ภูเขาสูงและมีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ในปี ค.ศ. 1976 มา วัน ค้าง ได้ย้ายกลับมาทำงานที่เมืองฮานอย เป็นบรรณาธิการให้กับวารสารต่างๆ มา วัน ค้าง มีผลงานตีพิมพ์เป็นจำนวนมากทั้งในรูปแบบของเรื่องสั้นและนวนิยาย และได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย รวมทั้งรางวัลซีไรต์ในปี พ.ศ. 2541

6. เหงียน ที้ (Nguyễn Thi)

เหงียน ที้ เป็นนามปากกาของเหงียน หงอก เต็น (Nguyễn Ngọc Tấn) มีชีวิตอยู่ในช่วงปี ค.ศ. 1928 – 1968 เขาเกิดในจังหวัดนามดีญ (Nam Định) เหงียน ที้ เป็นนักเขียนที่โดดเด่นมากคนหนึ่งในช่วงสงคราม งานเขียนของเขาได้ถ่ายทอดเรื่องราวของสงครามและบรรยากาศของประเทศเวียดนามในยุคต้นของการพัฒนาประเทศตามแบบสังคมนิยม เหงียน ที้ ร่วมรบในสงครามเวียดนามและเสียชีวิตในสนามรบเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม ค.ศ. 1968 ต่อมารัฐบาลเวียดนามได้ตั้งชื่อถนนในบริเวณที่เหงียน ที้เสียชีวิตตามชื่อของเขาเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งการเสียสละชีวิตของเขา

Motherhood in Vietnamese Literature after the Renovation Policy

Montira Rato

This research paper seeks to examine how the idea of ‘motherhood’ is constructed and represented in Vietnamese literary works written in the period after the renovation policy (known as Doi Moi). In the year 1986, the Vietnamese government announced the Renovation policy which allowed the country to move from centralised control to market economy. As a result of the economic and political reforms, writers had more freedom to explore and discuss social problems. One of the urgent issues in the post-war society was a growing number of women pregnant out of wedlock and increased child adoption. According to Vietnamese tradition, the main duty of women is to be a good mother and dutiful wife. However, the long period of the Vietnam War had deprived the right of some Vietnamese women to be a mother because their health was affected by lack of sanitation and living in the jungle for a long period of time. Also, in the post-war period, women outnumbered men. Vietnamese men normally tend to marry younger women. Thus, some female veterans found it was difficult to find a partner. It seems, however, that the ultimate goal of Vietnamese women in general is not to get married, but to have a child. The yearning and frustration of women to become mothers has been portrayed in Vietnamese literature since the Renovation policy.

The study is divided into two main parts. The first part of the study will discuss the concept of ‘motherhood’ in the Vietnamese context and will show how women have been represented in Vietnamese literature in different

periods. It is generally known that Vietnam was influenced by Chinese culture, including the ideas about the role of women. Vietnamese women have been controlled by the Confucian concepts of three submissions and four virtues. The three submissions divide a woman's life into three stages: when she is young she has to obey her father; when she is married she has to depend on her husband; and if her husband dies she will have to listen to her eldest son. The four virtues include: labour (which constitutes skills like cooking, sewing and embroidery), physical appearance, appropriate speech and proper behaviour. As widely seen through classical literature and folk tales, women are often characterised as the gentle mother and faithful wife. However, the representation of women has changed dramatically since the August Revolution in 1945. Women are often represented as fighters and laborers in novels and short stories. After the land reform programme and agricultural collectivisation were introduced in North Vietnam in the 1950s, novelists and short story writers emphasised the role of peasant women in agricultural production. It is evident that the collective farms had to rely on women's labour whilst almost all the men in the village were recruited to fight in the war. It is reckoned that, during the war, women made up 80-90 per cent of the members of the agricultural co-operatives.

The second part of the study will focus on how the idea of 'motherhood' is depicted and discussed in literary works after the renovation policy was announced in 1986. It will also examine the main factors underlining the changes and continuities in Vietnamese women's view towards 'motherhood'. As seen through literary texts, women are characterized as victims of the war. The deprivation of these female veterans and their unfulfilled dream to be a mother is also used as a tool to criticize the government policy mainly focusing on economic development and political stability. Most authors in this period

commented that female veterans are forgotten and it seems that nobody will pay attention to their welfare. However, towards the conclusion, it is seen that the Confucian idea of the role of women as a mother is strengthened and reconfirmed through the plight of these female veterans and their desire to be a mother. It is shown that, through the long period of Vietnamese history, the women are still closely connected to ‘motherhood’, which will guarantee their existence and value.